

“Tek Devlet, İki Sistem” Politikası Çerçevesinde Hong Kong’un Statüsünün Analizi

Meryem Özgür, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dekanlığı

E-posta: meryem.ozgur@gmail.com

Çağla Vural

E-posta: cagla.vural@hotmail.com

Özet

Bu çalışma son yıllarda demokrasi talepleriyle gündeme gelen Hong Kong’un statüsünü incelemeyi hedeflemektedir. Hong Kong’un statüsünü, tarihsel arka planda “eşitsizlik anlaşmaları” olarak ele alınan anlaşmalar oluşturmaktadır. Bunlardan ilk üçü Nanjing Anlaşması (1842), Tianjin Anlaşması (1858) ve Pekin Sözleşmeleri (1860-1898) olmak üzere Çin ve Birleşik Krallık arasında yapılan ve Hong Kong’un İngiltere hakimiyetine geçmesiyle sonuçlanan antlaşmalar silsilesini ifade etmektedir. Nanjing Antlaşması’yla Hong Kong, İngiltere’nin vesayeti altına girmiştir. Sonrasında ise, Pekin Sözleşmesi ile Hong Kong’a yakın Kowloon Yarımadası’nın bir kısmı İngiliz yönetimine geçmiştir. Daha sonra ise, Kowloon Yarımadası’nın geri kalan kısmı ve Yeni Bölgeler olarak isimlendirilen takımadalar 99 yıllığına İngiltere tarafından kiralanmıştır. Son olarak ise, 19 Aralık 1984 tarihinde imzalanarak, her iki tarafın da onaylamasıyla yürürlüğe giren Çin-İngiliz Ortak Deklarasyonu kabul edilmiştir. Kowloon, Hong Kong Adası ve Yeni Bölgeler’den oluşan günümüz Hong Kong’u 1997 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti’nin egemenliğine bırakılmıştır.

Merkezi Halk Hükümeti’nin komünist yapısından ayrı olarak onun liberal yapısının ve tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu liberal ekonomik düzenin korunması koşulu ile komünist kimliğe sahip Çin ile liberal kimliğe sahip Hong Kong arasında “tek devlet, iki sistem” politikası çerçevesinde bir statü belirlenmiştir. “Tek devlet, iki sistem” politikası Hong Kong’un sahip olduğu Temel Yasa (Basic Law) ile hukuki bir zemin kazanmıştır. Ancak zaman içerisinde Merkezi Halk Hükümeti’nin siyasi ve hukuki müdahalesiyle teori ve pratiğin çatıştığı bu politika “tek devlet, tek sisteme” doğru ilerlemektedir. Bu bağlamda betimleyici (deskriptif) bir metodoloji benimseyen bu çalışma, Hong Kong’un tarihsel arka planını ele alarak, statüsüyle ilgili tartışmaları self-determinasyon hakkı (kendi geleceğini tayin hakkı), otoriter yasalılık ve demokratik mücadele çerçevesinde inceleyecektir. Böylece, onun self-determinasyon hakkını ne ölçüde kullandığını

sorgulayarak, bu hakkın sınırlarını tartışacaktır. Merkezi Halk Hükümeti tarafından yapılan bu siyasi ve hukuki müdahaleler “otoriter yasalcılık” zemininde kavramsallaştırılmıştır. Nihayetinde çalışmada, 1949’dan sonra komünist Çin ulus kimliğinden ayrı bir ulusal kimliğe sahip olan Hong Kongluların kolektif insan hakkı olarak bir halkın kendi yönetim biçimini seçme ve temel özgürlüklerin korunması bağlamında içsel boyutunu oluşturan iç self-determinasyon hakkının, otoriter yasalcılıkla engellendiği belirtilmekte ve böylece toplumsal düzeyde bir demokrasi mücadelesine doğru gidildiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tek devlet iki sistem, Çin, Hong-Kong, Otoriter yasalcılık, Self-determinasyon hakkı.

Analysis of Hong Kong’s Status Within the Scope of “One Country, Two Systems” Policy

Abstract

This study aims to examine the status of Hong Kong, which has come to the fore with democratic demands in recent years. The status of Hong Kong is constituted by the agreements considered as “inequality agreements” in the historical context. The first three of these refer to the series of agreements between China and the United Kingdom, including the Nanjing Agreement (1842), Tianjin Agreement (1858) and Beijing Conventions (1860-1898), which resulted in the British domination of Hong Kong. With the Nanjing Agreement Hong Kong came under the trusteeship of Britain. Later the rest of the Kowloon Peninsula and the archipelago named New Regions were leased by the UK for 99 years. On December 19, 1984, with the signing of the Sino-British Joint Declaration Hong Kong’s future has changed and in 1997 Hong Kong Island and New Regions, present-day Hong Kong was left under the sovereignty of the People’s Republic of China.

A status has been determined between China, which has a communist identity, and Hong Kong, which has a liberal identity, within the framework of “one state, two systems” policy. This policy regulates the protection of its liberal structure and the liberal economic order that it has preserved in the historical process and has gained a legal ground with the Basic Law of Hong Kong. However, over time, where the theory and practice clash with the political and legal intervention of the Central People’s Government, this policy moved towards “one state, one system”. In this context, following a descriptive methodology the study will examine the arguments about its status within the framework of the right to self-determination, authoritarian legalism, and democratic struggle, by considering the historical background of Hong Kong. Thus, the study questions to what extent Hong Kong uses its right to self-determination and

discusses the limitations. Political and legal interventions made by the Central People's Government have been conceptualized based on authoritarian legalism. Ultimately, in the study, it is stated that the right to internal self-determination, which constitutes the internal dimension of the Hong Kong people, who have a national identity separate from the communist Chinese national identity after 1949, in the context of freely determine their political status, internal independence and freedom of peoples as a collective human right, is prevented by authoritarian legalism, and thus, it is emphasized that there is a struggle for democracy at the social level.

Keywords: One country two systems, China, Hong-Kong, Authoritarian legalism, Right to self-determination.

Giriş

Hong Kong'a yönelik "ödünç alınan toprak, ödünç alınan zaman" (Hughes, 1968) söylemi, bölgenin tarihi ve günümüz statüsü incelendiğinde oldukça anlamlı bir ifade olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ifade 1960'lı yıllarda başlayan sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinde anakronik olarak Hong Kong'un hâlâ bir İngiliz (Birleşik Krallık) sömürgesi olarak varlığına devam etmesini yansıtmaktadır (Fung, 1998). Hong Kong, Birinci Afyon Savaşı sonrası Çin ve Birleşik Krallık arasında yapılan 1842 tarihli Nanking Antlaşması ile İngiliz sömürgesi haline gelmiştir. Daha sonrasında İkinci Afyon Savaşı sonrasında 1860 tarihinde imzalanan Birinci Pekin Sözleşmesi ile günümüz Hong Kong'un topraklarında yer alan Kowloon Yarımadası'nın büyük bir bölümü İngiltere'ye bırakılmıştır. 1898 tarihinde İkinci Pekin Sözleşmesi ile, Kowloon Yarımadası'nın geri kalan kısmı ve Yeni Bölgeler olarak isimlendirilen topraklar 99 yıllığına Birleşik Krallık tarafından kiralanmıştır (Head, 1997: 292).

Hong Kong ve Çin tarihi açısından önemli olan bu anlaşmalar, tarihsel süreç içerisinde Hong Kong'un İngiliz sömürgesi olarak gelişen kapitalist ekonomik sisteminin anlaşılmasının ve günümüzde dahi Çin Halk Cumhuriyeti'nden (ÇHC) ayrışmasının temelini oluşturmaktadır. Çin açısından bakıldığında ise, Batı medeniyetinin Doğu (Çin) medeniyeti üzerinde kurduğu eşit olmayan ve Batı'nın üstünlüğünü yansıtan bir süreci ifade etmektedir. Bu doğrultuda anlaşmalar içinde barındırdığı adil olmayan hükümleri nedeniyle, Çin tarihçisi Dong Wang tarafından "eşitsizlik anlaşmaları" (unequal treaties) olarak tanımlanırken, bu durumun 'ulusal utanç' olarak anılmasına neden olmuştur (Wang, 2003). Eşitsizlik anlaşmaları uluslararası hukukta, egemenlik temelinde şekillenen devletlerin eşitliği ilkesiyle doğrudan ilgilidir. Nitekim, devletler hukukî anlamda eşit birimler olarak uluslararası sistemde yer almaktadırlar. Böylece hukuken eşit olan devletler, siyasi zeminde de eşitlik ilkesi etrafında politikalar izleme hakkına sahiptirler. Bu her ne kadar sistemin ve gücün getirdiği

farklılaşma ve devletlerin sahip olduğu kapasiteyle doğrudan ilgili olsa dahi teorik olarak eşittirler. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde eşitsizlik anlaşmaları da güçlü olan tarafın, zayıf olan tarafa göre daha fazla kazanım veya ayrıcalık elde ettiği ikili veya çoklu anlaşmalar anlamına gelmektedir (Detter, 1996). Bu eşitsizlik anlaşmaları Batılı büyük devletler tarafından özellikle Doğu Asya'daki devletlerle yapılan anlaşmalar olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmaların en genel özelliği ise, Çin örneğinde de görüleceği üzere, liman kentlerinin yabancıların ticaretine açılmasını, başka ülkeye toprak devrini ve en çok gözetilen ülke prensibini içermektedir (Craven, 2005: 342-344). Dolayısıyla, Hong Kong da bu anlaşmalar temelinde İngiliz sömürgesine dönüşmüştür.

Çin İngiliz Ortak Deklarasyonu imzalanarak Hong Kong'un 1 Temmuz 1997 tarihi itibarıyla Çin'in egemenliğine geçmesi kararlaştırılmıştır. 12 Haziran 1984 tarihinde BM'ye sunulan bu belge hukuken bağlayıcı uluslararası bir anlaşma olarak ortaya çıkmıştır. Hong Kong'a yüksek derecede bir özerklik verilmiş olup, haklar ve özgürlüklerin 50 yıl süreliğine hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği hükme bağlanmıştır (UN Treaty Collection, 1984). Günümüz Hong Kong'u Hong Kong Adası, Kowloon Yarımadası ve Yeni Bölgeler'den oluşmakta olup, Hong Kong İl Özel İdaresi ismini almıştır.¹

Tüm bu sürecin temelini oluşturan "tek devlet, iki sistem politikası" Çin siyaset felsefesinin temsil ettiği "halkın üç ilkesi" yani milliyetçilik, demokrasi ve halkın refahı ilkesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda Çin anakarasında komünizm, Hong Kong'da ise kapitalizmin devam etmesini öngören bu politika ÇHC'nin bölgesel düzeydeki hâkimiyetinin de bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır (Chao, 1987). Ancak bu politika Merkezi Halk Hükümeti (ÇHC Devlet Konseyi) tarafından uygulanan belirli hukuki ve siyasi müdahaleler nedeniyle istikrarsızlaşmıştır. Bu doğrultuda "tek devlet, iki sistem" politikası çerçevesinde Hong Kong'un günümüz statüsünü incelemeyi hedefleyen bu çalışmanın ilk bölümünde tarihsel arka plan ele alınacaktır. Nitekim Hong Kong'un günümüz kapitalist ekonomik sisteme entegre olan yapısı ve ÇHC'den ayrılan liberal düzeni bu tarihsel süreçteki değişim ve dönüşümle açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda, İngiliz sömürcülük dönemi, İki Dünya Savaşı ve "tek devlet, iki sistem" politikası temelinde Çin'e geçiş dönemi incelenecektir.

Bir sonraki bölümde ise, Hong Kong'un günümüz statüsünü oluşturan Çin-İngiliz Ortak Deklarasyonu ve Hong Kong'un anayasası olarak kabul edilen Temel Yasa incelenmiştir. Bu iki hukuki metin çerçevesinde Hong Kong'un "tek devlet, iki sistem" politikası temelindeki yönetim biçiminin unsurları saptanarak, onun özel statüsü uluslararası hukuk bağlamında analiz edilmiştir. Literatürde "tek devlet, iki sistem" politikası farklı yaklaşım ve zeminlerde incelenmiştir. Hong Kong'un özerkliği temelinde (Clark, 1989; Chen, 2009; Rezvani, 2012; Chou, 2013; Chen, 2018); temel hak ve özgürlükler kapsamında (Young, 2009; Lau, 2013; Yeung, 2018) ve yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü (Man, 1998;

Mason 2007; Lo, 2014; Davis, 2015) çerçevesinde ele alınmıştır. Bunlardan her biri ayrı bir araştırma sorusu temelinde ortaya çıkarken asıl amaç “tek devlet, iki sistem” politikası ile Hong Kong’un statüsünü hukuki, siyasi ve kültürel bir zeminde konumlandırmak olmuştur. “Tek devlet, iki sistem” politikasına yönelik literatürde yer alan bu çeşitlilik, çalışmada sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada; uluslararası hukuk boyutu self-determinasyon hakkı (kendi geleceğini belirleme hakkı) çerçevesinde incelenirken siyasi ve toplumsal boyut, otoriter yasalılık ve demokrasi mücadelesi üzerinden analiz edilmiştir.

Betimleyici bir metodoloji benimseyen bu çalışmada Hong Kong’un self-determinasyon hakkına yönelik literatürde yer alan yaklaşımlara yer verilerek onun statüsü self-determinasyon hakkının farklı unsurları etrafında incelenecektir. Bu doğrultuda Hong Kong’un “tek devlet, iki sistem” politikasına bağlı olan statüsünün ÇHC tarafından siyasi ve ekonomik amaçlarla mı kullanıldığı sorusuna cevap aranırken, Hong Kong’un kendine münhasır olan egemenliğinin Merkezi Halk Hükümeti’nin politikalarıyla ihlal edilip edilmediği “otorite yasalılık” zemininde sorgulanacaktır. Bununla beraber günümüzde uluslararası alanda yankı bulan Hong Kong’da gerçekleşen toplumsal hareketler de ele alınarak, onun özel statüsünün sınırları saptanmaya çalışılacaktır.

“Tek Devlet, İki Sistem” Politikasının Tarihi Arka Planı

Hong Kong’un bugünkü tartışmalı siyasi, sosyal ve hukuki yapısını geçmişin izlerini göz ardı ederek düşünmek mümkün değildir. Bu kapsamda çalışmada, belirtilen yapıları etkileyen üç temel kırılma noktası ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, Birinci Afyon Savaşıdır (1839-1842). Çin’in yenilmesi üzerine Hong Kong, İngiliz vesayeti altına girmiş ve Birleşik Krallık’ın sömürgesi haline gelmiştir (Head, 1997: 292). Bir diğer kırılma ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası dört yıl Japon işgalinde kaldıktan sonra Hong Kong’da İngiliz vesayetinin devam ettiği dönemdir. Aynı zamanda bu süreçte, Çin’in Komünist Parti hâkimiyetine geçmesiyle birlikte, özellikle ilk 30 yıl Hong Kong ile ekonomik, kültürel, siyasi tüm sınırların keskinleştiği ve adeta iki bölge arasında duvar örüldüğü dönemdir (So, 2011). Son olarak üçüncü kırılma noktası ise 1997’de İngiliz vesayetinden çıkarılan Hong Kong’un Çin’e “tek devlet, iki sistem” politikası kapsamında katılmasıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden süreci içermektedir.

Birinci Afyon Savaşına giden sürecin kökleri Çin ve İngiltere arasındaki ticaret dengesizliğine dayanmaktadır. 1830’lu yıllarda dış ticarete özellikle ithal mal ediniminde çok sıkı kontroller uygulayan Çin, İngiltere’ye büyük oranlarda çay ihracatı yaparken karşılığında herhangi bir mal almayarak, yalnızca altın ve gümüş ödemesi kabul etmektedir (Guotu, 1993; Ngo, 1999; Tsang, 2004). Ticaret dengesini lehine döndürmek isteyen İngiltere bu amaçla Çin’e afyon ihraç etmeye başlamıştır. Afyon ticaretiyle birlikte, Çin’de ilaç olarak kullanılan fakat içe çekilerek tüketilmeyen afyon, bundan sonra içilmeye başlanarak

halk arasında bağımlılık haline gelmiştir. Bu gelişmelerin neticesinde iki ülke arasındaki ticaret dengesi bir süre sonra İngiltere'nin lehine dönmüştür. Bunun üzerine Çin, hem gümüş rezervleri açısından sorun yaratan ticaret dengesizliği hem de bağımlılık yaratmasıyla askerleri de etkisine alarak bir zaaf oluşturması gibi nedenlerden dolayı afyon ithalatını yasaklamıştır (Tsang, 2004).

Ticaret dengesinin İngiltere lehine dönmesi ve afyon ticaretinden etkilenen Çin'in afyonu yasaklamasına rağmen İngiltere, İngiliz tüccarları aracılığıyla bu satışları gerçekleştirmeye devam etmiştir. Buna karşılık Çin, saklanan afyon sandıklarını ortaya çıkararak imha etmiştir (1839). Aynı zamanda direnen ve sorun çıkaran tüccarlar kilit altına alınıp aç bırakılmıştır. Buna ek olarak sarhoş İngiliz vatandaşlarının Çin'de Çinli bir köylüyü öldürmesiyle başlayan olaylar sonrasında İngiltere'nin failleri kendi yasalarına göre yargılama talebinin Çin tarafından reddedilmesi ile alevlenmiştir. İngiltere hem bu durumu hem de yaşadığı mali kayıptan ziyade tüccarlara gösterilen muameleyi gündeme getirerek Çin'e ceza verme amacıyla donanmasını bölgeye yollamıştır. Yalnızca sorunların meydana geldiği Kanton ve çevresi değil güney batı ve güney doğu kıyılarında bulunan kilit limanlar da İngiltere tarafından abluka altına alınmıştır. Bunun üzerine Çin müzakere amaçlı olarak, afyon imha süreçlerindeki faaliyetleri yürüten yönetici Lin Zexu'yu görevden almıştır. Buna rağmen tatmin olmayan İngiltere, 1841'de saldırıya başlayarak, Hong Kong'u ele geçirmiştir (Chesneaux vd., 1999; Kalıpcı, 2018; Ngo, 1999; Tsang, 2004)

Hong Kong'dan sonra ilerleyerek diğer şehirleri de ele geçiren İngiltere'ye karşı daha fazla direnç gösteremeyen Çin'in barış isteğiyle 1842 tarihinde Nanking Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Çin, Hong Kong Adası'nı İngiltere'ye bırakmış, tazminat ödeme yükümlülüğüne girmiş ve bazı limanlarını da ticarete açmıştır (Whitfield, 2001). Çin'de daha fazla limanı kontrol ederek, ticaretini daha da genişletmek isteyen İngiltere ABD ve Fransa'nın da desteğiyle daha sonra Nanjing Anlaşması'nın yenilenmesini talep etmiştir. Çin ise anlaşmada revize ile ilgili bir maddenin bulunmadığını savunarak, istenilen taleplere olumlu tepki vermemiştir. Bunun üzerine Birinci Afyon Savaşında olduğu gibi İngiltere, yine ticaret üzerinde müdahale olarak adlandırılacak eylemleri ve Fransa da misyonerlerin öldürülmesi gibi olayları sebep göstererek 1856'da Çin'e karşı İkinci Afyon Savaşını başlatmıştır (Wan, 2018; Ngo, 1999).

Dört yıl boyunca direnen Çin, sonunda barış istemiş ve 1860'ta sona eren savaş sonunda İngiltere, Fransa ve Rusya ile üç anlaşmayı içeren Birinci Pekin Sözleşmesini imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, Çin'in savaş sırasında [1858 yılında] müzakere etmekle birlikte onaylamadığı; ticarete açılan limanların sayısının artırılması ve misyonerlik faaliyetlerine, yabancıların ülkeye seyahatlerine ve Pekin'de elçilikler kurulmasına izin verilmesi gibi maddeleri içeren Tianjin Anlaşmasını onaylaması hükme bağlanmıştır. Bunun dışında anlaşma belirtilen şartların diğer ülkeler için de geçerli olması ve çalışmanın

konusu açısından da dikkat çekici noktalardan biri olan Hong Kong adasının yanında bulunan Kowloon Yarımadasının büyük bir bölümünün İngiltere'ye bırakılması gibi maddeleri de içermektedir. Bu kazanımların adada ikamet eden İngiliz yöneticilerini ve komutanlarını tatmin etmemesine ve 1860'lardan sonra yaklaşık 40 yıl boyunca güvenlik endişeleri çerçevesinde bölgeden gelen daha fazla alanın ele geçirilmesi isteğine rağmen İngiltere bu taleplere karşı çıkmış ve mevcut durumu koruma politikası izlemiştir. Çin'in ticari ilişkilerinin yarısından fazlası İngiltere ile iken; toprak bütünlüğünün bozulması ve diğer sömürgeci devletlerin bu bölgedeki varlıklarının genişlemesi ihtimali, İngiltere'yi Çin'de topraksal olarak daha fazla genişleme faaliyetlerinden alıkoymuştur (Fung, 1998: 200; Wan, 2018; Ngo, 1999; Tsang, 2004; Tsang, 2007).

Ancak, 19. yüzyıl sonlarına yaklaşırken Çin'in Japonya ile olan çatışmalardaki yetersizliği (1894-1895) ile zayıflığının iyice ortaya çıkması ve Fransa, Almanya ve Rusya gibi devletlerin Çin'den çeşitli tavizler alarak bazı limanları kiralama yoluyla ele geçirmeye başlaması, İngiltere'yi hamle yapmaya itmiştir. Son olarak Fransa'nın Hong Kong Adası'nın yakınlarındaki bölgede kiralama yolu ile genişlemesiyle, İngiltere direnmekten vazgeçmiş ve aynı yöntemle Çin ile masaya oturmuştur. 9 Haziran 1889'da İkinci Pekin Sözleşmesi Kowloon Yarımadası'nın kalan kısmını ve Yeni Bölgeler olarak adlandırılan Hong Kong Adası çevresinde bulunan çok sayıda adayı 99 yıllığına kiralamıştır. Bugün Hong Kong Özel İdari Bölgesi'nin kapsadığı alan da Hong Kong Adası, Kowloon Yarımadası ve Yeni Bölgelerden oluşmaktadır (Fung, 1998: 200; Wan, 2018; Ngo, 1999; Tsang, 2004; Tsang, 2007).

İngiltere tarafından Hong Kong adasının ilk ele geçirildiği ve daha sonra diğer bölgelere doğru hâkimiyetinin genişlediği süreçlerde dahi bölgenin Çin'e ekonomik, sosyal ve kültürel bağlılığı devam etmiş, her iki tarafta da herhangi bir değişiklik olmaksızın ilişkiler sürdürülmüştür. Hem İngiltere'nin Çin'deki faaliyetleri açısından hem de Çin'in ticari ilişkilerinin yürütüldüğü yer olması bakımından antrepo haline gelen Hong Kong'da nüfus; çoğunlukla geçici yaşayan ve ekonomik amaçlarla ya da siyasi olarak diğer bölgelerdeki isyan, çatışma gibi sorunlar nedeniyle İngiltere yönetimindeki bölgeye Çin'in güney kesimlerinden gelen göçmenlerdi. Ekonomik hedeflerine ulaşan ya da anakaraya dönmelerine engel olacak sorunları artık kalmayan göçmenler bir süre sonra geldikleri bölgelere geri dönüş yapmaya başladılar. İngiltere hâkimiyetindeki bölge ile Çin'e bağlı bölgeler arasında sınır bulunmamakta ve sınır geçişleri serbest bir şekilde gerçekleştirilmekteydi. Tüm bu sebeplerle iki bölge arasında bütünleşik ilişkiler devam etmiş ve bu nedenle ayrı bir Hong Kong kimliği oluşmamıştır (Kwok ve So, 2015; So, 2011) Bu durum bir diğer kırılma zamanı olan İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar devam etmiş fakat Çin'de Komünist Parti hâkimiyetiyle değişim göstermeye başlamıştır. Böylece anakarayla kimlik olarak farklılık göstermeyen Hong Kong tarihsel gelişmelerle birlikte farklı bir kimliğe bürünmeye başlamıştır.

Tüm bu süreçte İngiltere Asya-Pasifik'teki kolonisinin siyasi düzeni ve yetki alanını kendi tarzıyla şekillendirmekte, yine kendi odağında bir ticaret merkezi haline getirmekteydi. Bununla birlikte İngiltere'nin bölgenin sorunlarına yönelik ilgisi azdı. Yalnızca belirgin olarak isyan ve ayaklanma gibi aşamalara gelmiş göz önündeki sorunlara müdahalede bulunmakta; daha derin köklere sahip, yüzeysel olmayan sorunlara karşı ise, kayıtsız kalmaktaydı. Bununla beraber, savunma araçları bakımından da Hong Kong Adası ve diğer bölgeler oldukça zayıf durumdaydı. Bu nedenle İngiltere burada meydana gelen herhangi bir istikrarsızlık durumunda sonuna kadar müzakereler yolu ile çözüm arayarak, çatışma ya da savaşa girilmeden sorunu ortadan kaldırmaya yönelik bir politika izlemiştir. Ayrıca büyük bir savaş çıkma ihtimalini de düşünmeyerek savunmayı güçlendirmeye gerek görmemiştir. Bu bakış açısının sonucu ise, İkinci Dünya Savaşı 1939'da başladığında ortaya çıkmış ve bütün savunma hazırlıkları için geç kalınmıştır (Tsang, 2004).

Japonlar 1941 yılında Hong Kong'u işgal etmişlerdir. Japonlara karşı girilen çatışmalarda işbirliği içinde olsalar dahi, Çin hükümeti ve İngiliz yönetimi işgalin ardından Hong Kong'un geleceği ile ilgili kendi planlarını yapmaya başlamışlardır. O dönem resmi olarak tanınmış Çin devlet başkanı olan Çan Kay Şek, Hong Kong adası ve diğer bölgelerin İngiltere yönetimine geçişine izin veren anlaşmaları eşitsizlik anlaşmaları kapsamında değerlendirmiştir. İngiltere'nin hâkimiyetinde olan bölgelerden ilk olarak "Yeni Bölgeler" ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden birinde İngiltere "Yeni Bölgeler" ile ilgili kiralama konusunda Çin'in daha sonraki bir tarihte tartışılmak üzere "yeniden gündeme getirme hakkını saklı tuttuğunu" kabul etmiştir. Japon işgali sonrasında bölgedeki durumun düzenlenmesi ile ilgili bu görüşmeler Ağustos 1945'te Japonların teslim olmasıyla ivedilik kazanmıştır. ABD'nin de desteğiyle Çin hem Hong Kong'u hem de İngiliz yönetimindeki diğer bölgeleri geri almayı planlamıştır. Aynı dönemde Çin'in devlet yapısını şekillendiren, Çan Kay Şek liderliğindeki Milliyetçi Parti (Kuomintang Partisi) ve Mao Zedong liderliğindeki Komünist Partinin bölgesel çatışmaları tam ölçekli bir iç savaşa dönüşmekteydi. Tabiatıyla Çin hükümeti, Hong Kong ve diğer bölgelerle ilgili İngiliz yönetimiyle yapılan görüşmelerde taleplerini güçlendirecek kadar kararlı hareket edemiyordu (Yang, 1992; Whitfield, 2001; Tsang, 2004).

İç savaş 1949'da Komünist Partinin galibiyeti ve ÇHC ilânı ile sona ermiştir. Çan Kay Şek liderliğinde Milliyetçi Parti ve bir milyonu aşkın destekçisi Tayvan Adası'na kaçarak, burada 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti'nin (ÇC) varlığını devam ettirdiklerini ilan etmişlerdir. İngiltere 1950'de yeni komünist Çin hükümetini (ÇHC) tanımıştır. Tüm bu süreçte gerek Milliyetçi gerekse de Komünist Parti, Hong Kong Adası ve İngiliz yönetimindeki diğer bölgelerin kazanımının eşitsizlik anlaşmaları bağlamında olduğunun ve bölgelerin Çin'e iade edilmesi gerekliliğinin altını çizmiştir (Wan, 2018; Whitfield, 2001; Tsang, 2004). Bununla birlikte 1946 yılında Mao Zedong ile görüşen gazetecilerden biri

olan Gordon Harmon, Mao'nun Hong Kong'un geri dönüşü ile ilgili olarak; iç savaşın devam ettiği ve ayrıca yaklaşık 50 yıllık Japon hükmünden sonra 1945'te Çin'e iadesi yapılan Tayvan'ın anakaraya adaptasyon sorunlarının da mevcut olduğu karmaşada, yeni bir sorun ve çatışma alanı yaratmanın daha olumsuz sonuçlara yol açabileceği yönünde görüş bildirdiğini iddia etmiştir (Tsang, 2004: 153). Buna göre ekonomik olarak da farklı sisteme sahip bu bölgelerde Çinli vatandaşlar doğrudan bir zulüm görmedikçe, Mao Zedong ve Komünist Parti bölgeyle ilgilenmeyecekti. ÇHC'nin bu konudaki geri kazanım hedefleri çok daha sonraki yıllarda düşünülebilirdi. İç savaşın bitmesi ve ÇHC ilânından sonraki süreçte her ne kadar Hong Kong, Kore ve Tayvan gibi Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında mücadele alanlarından biri olma kaygısı barındırsa da durum böyle olmamış; aksine Hong Kong, Çin anakarasına yönelik yaptırımlarda ÇHC için bazı kaynakların tedarik edildiği yer olmuştu. Hong Kong, Çin anakarası açısından ekonomik anlamda yüksek bir değere sahipti. Böylece bölgede İngiliz hâkimiyeti herhangi bir çatışma olmadan devam etmekteydi. İngilizler bölgeyi kaybetmeyi göze alsada sorun kendiliğinden çözülmüştü (Wan, 2018; Whitfield, 2001; Tsang, 2004).

Bu karmaşık süreçte Komünist rejimden kaçan binlerce kişi Hong Kong'a sığınmıştı. Hong Kong önceki dönemlerdeki gibi göçmenler için kısa süreli amaçlarını gerçekleştirip anakaraya geri dönülen bir yer olmak yerine, çoğu rejim kaçağı için geri dönüşlerin yapılmadığı daimî bir yerleşim yeri haline gelmişti. İngiliz yönetimindeki Hong Kong, ÇHC için ekonomik sistemi itibarıyla kapitalist kötülüğün simgesi olarak görülmekteydi. Bu nedenle, Çin anakarasını bu kötülükten korumak adına, çitler ve dikenli teller ile sınırlarını kapatmıştı. Artık iki bölge arasındaki gidiş gelişler için çok katı sınırlamalar ve geçiş yapmakta olanlar için ise zorlu sorgulamalar hayata geçirilmişti. İngiliz yönetimi de farklı bir yol izlememişti: Soğuk Savaşın kapitalist taraftarlarından İngiltere'nin kolonisi Hong Kong'da da tüm komünist yayılmalar engellenmeliydi. Bu kapsamda bölgede Komünist Parti'nin tüm faaliyetleri yasaklanmış, üniversiteler de dâhil anakara ile bağlantısı olan tüm kurumlara destek kesilmiş ve bu kurumlar meşru kabul edilmemiştir. Ayrıca eğitim dili olarak İngilizce öne çıkarılmaya çalışılmıştır (Kwok ve So, 2015; So, 2011). Böylece Hong Kong'da geçmiş yıllardan farklı olarak bölge sakinleri ve kimlik aidiyetleri doğrudan etkilenmeye başlamıştır. Öyle ki on yıllar sonra Çin ile Hong Kong Özel İdari Bölgesi arasında yaşanan sorunlara, yıllarla birlikte gittikçe daha da artan bu kimlik farklılığı temel oluşturacaktır.

Hong Kong tarihi açısından üçüncü kırılmaya yani yeniden Çin'in bir parçası olmaya giden süreç ÇHC'nin uyguladığı politikalarla şekillenmiştir. Komünist Parti hükümetinin ilânından sonra ÇHC, Tayvan Adası'nda Çin'in esas temsilcisi olduğu iddiasını sürdüren ÇC nedeniyle sorunlar yaşamaya devam etmiş, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi daimî üyeliğinde Çin'in temsilcisi olarak ÇC kabul görmüştür. ABD de aynı şekilde ÇC'yi Çin'in esas temsilcisi

olarak görürken, ÇHC'yi tanımamış ve Tayvan Adası'ndaki ÇC yönetiminin askeri alanlar da dâhil olmak üzere destekçisi olmuştur (Cabestan, 2011). Bu atmosfer içinde BM ve ABD ambargoları² nedeniyle oldukça büyük ekonomik sıkıntılar yaşayan ÇHC, daha sonraki yıllarda devrimciliğin yeniden canlandırılması adına başlatılan fakat yasaklara ve halka yönelik güç kullanımına dönüşen Mao'nun Kültür Devrimi ile ülke içinde artan sorunlar nedeniyle de sıkıntılıydı. Ayrıca yine ısrarlı bir şekilde sürdürülmeye çalışılan dışa kapalı ekonomi modeli ÇHC'yi zorlamaktaydı. 1958-1961 yılları arasında İleriye Doğru Büyük Atılım kapsamında uygulanan politikaların tarım üzerindeki olumsuz etkisi ve tabiatıyla gıda üretiminde meydana gelen sorunlar da diğer zorluklardı (Çalık, 2011). Bu süreçte Hong Kong, Çin için hem BM ve ABD ticari ambargoları nedeniyle ulaşılamayan bazı malların tedarik noktası hem de bölge halkından çeşitli yardımların alındığı önemli bir destek noktası olmuştur. Yine de 1950'lerden önceki sosyal ve kültürel bağlar aynı şekilde devam etmemiş ve Hong Kong kimliğinde değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir (Wan, 2018; Whitfield, 2001; Tsang, 2004).

Gerçekleşen kimliksel değişim Hong Kong'un göçmenler için artık geçici bir yerleşim yeri değil de kalıcı bir ev olması ile de ilişkiliydi. İngiltere Soğuk Savaş etkisiyle karşı ideolojiden korunma adına ÇHC ile ilişkili aktiviteleri yasakladığı birtakım politikalar uygulansa da (Kwok ve So, 2015; So, 2011), Hong Kong'da aktif bir kimlik oluşturma politikası uygulamamıştır. Bununla birlikte iç savaş sonrası Çin'den gelen ve gelmeye devam eden nüfusun yerleştiği sağlıklı koşullara sahip barınaklar ve bölgeler, ilerideki süreçlerde kolonideki istikrar açısından risk oluşturma potansiyeline sahipti. İngiltere burada başlayacak bir protesto ve karışıklık ile ilgili olarak yapılacak bir ÇHC askeri müdahalesinden çekinmekteydi. Bu kapsamda başlayan konut yerleştirme politikaları ile bölgedeki nüfusun yaşam standartları yükseltilmeye çalışılmıştır. 1960'ların ikinci yarısında Hong Kong'un Asya'nın en önemli üretim merkezlerinden biri haline gelmesi de bu durumun gerçekleşebilmesine olanak sağlamıştır. Tabiatıyla 1960'larda Hong Kong, anakaradan [karşı ideolojiye göre aksi iddia edilebilecek olsa dahi] halkına daha iyi yaşam standartlarının sağlanması bakımından çoğunlukla daha üstün görülebilecek siyasi, sosyal ve özellikle ekonomik yapıya sahip olmuştur (Wan, 2018: 70-86). Belirtilen iyi yaşam standartları, koloni içinde doğup büyümekte olanların sayısının artması ile Hong Kong'un kalıcı bir ev olarak görülmesi ve anakaraya geri dönüş ihtimalinin olanaksızlığı (Ellis, 2018: 93-94), nüfusun büyük bir bölümünde Hong Kong Çinlileri ya da Hong Kong halkı olarak ortak bir kimliğin kabullenmeye başlanmasına zemin hazırlamıştır. Elbette koloni yönetimi kusursuz değildi ve bölgede zaman zaman işçi maaşları, halka sorulmadan yapılan zamlar vb. durumlarla ilgili protestolar ve hatta ayaklanmaları da içeren tepkiler yaşanıyordu. Bu tepkiler içerisinde Hong Kong'un kendi vatandaşları tarafından yönetilmesi gerekliliği dahi bulunmaktaydı. Fakat bölgede nüfusun büyük bir bölümü açısından ÇHC'ye yönelen korku daha fazlaydı. Dolayısıyla ÇHC müdahalesini gerektirecek kadar

şiddetli kargaşa ya da çatışmalar yaşanmamıştır (Wan, 2018: 70-86).

Hong Kong, ÇHC ile ilişkilerinin sıkı olmadığı bu dönemde ihracata dayalı endüstrileşmesini ilerleterek, hızlı ve yüksek büyüme oranlarıyla (ileride Asya Kaplanları olarak da adlandırıldığı üzere) büyük bir ekonomik atılım gerçekleştirmeye başlamıştır. 1971 tarihinde BM Güvenlik Konseyinde Çin'i temsil etme hakkını yeniden elde eden ÇHC, 1970'lerin sonunda artık ekonomik olarak yeni adımlar atmak üzeredir. Deng Xiaoping bu yeni ekonomik adımların mimarı olmuştur. ÇHC 1978'den sonra artık ekonomide reformları gündeme getirerek, Açık Kapı Politikası kapsamında ülkeyi yabancı yatırıma açmış ve kapalı ekonomi modelinden vazgeçmiştir. Ülke ekonomisi uluslararası üretim ve ticarete kademeli olarak açılarak, piyasa ekonomisine doğru geçiş yapılmaya başlanmıştır (Cooney, 1997; Çalık, 2011; Vural ve Aydın, 2019).

ÇHC'nin uluslararası piyasaya dâhil olmaya yönelik faaliyetleri içeren tüm bu evrelerde Hong Kong, coğrafi yakınlık, dil ve belli noktalarda hâlâ bulunabilen kültürel bağlarıyla geçiş döneminin en önemli unsuru olarak yer almaktaydı. ÇHC açısından yeni ekonomik reformları uygulamada modern teknoloji, sermaye, yönetim, bilgi ve danışmanlık gibi hizmetlerin elde edildiği ve pekiştirildiği bir kanal olarak belirtmekteydi. Aynı zamanda dış ticaret oranları da yüksek oranlarda artan iki bölge hem ekonomik bağımlılık geliştirmeye başlamış hem de işbirliği içinde yakın ekonomik ortaklar olma yoluna girmiştir (Kwok ve Ames, 2015:3-8). Bu bağlamda, Hong Kong, Çin için "dünyanın geri kalanına açılan bir pencere" olarak stratejik bir öneme sahip olmuştur (Fung, 1998: 203-204; Li, 2007).

Çin ekonomik reformlarla yavaş yavaş küresel piyasalara entegre olmaya başlarken, Deng Xiaoping çözümlenmemiş temel meseleleri de gündeme getirmiştir. Her ne kadar BM Güvenlik Konseyi daimî üyelik temsil hakkını geri almış ve pek çok devlet tarafından Çin anakarası ve Tayvan adasının temsilcisi olarak tanınmış olsa da ÇHC, Tayvan adasının fiili anlamda da katılımı için Tayvan yönetimiyle barışçıl yollarla uzlaşa hedefini gündeminde öne çıkarmıştır. Yine İngiltere egemenliğindeki Hong Kong ve Portekiz egemenliğindeki Macau da ÇHC nezdinde Çin'in bir parçası olarak görülen ve birleşmenin yeniden sağlanması gereken bölgeler olarak öne çıkmıştır. Bu kapsamda Mao Zedong'un 1960'ta sunduğu, anakaraya yeniden katılımı ile ulusal makamlarca ele alınacak dış politika dışında Tayvan'a tüm askeri ve siyasi görevlileri atama yetkisinin devredilebileceği fikrini geliştiren Deng Xiaoping (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, t.y.), Tayvan, Hong Kong ve Macau için "tek devlet, iki sistem" politikasını önermiştir. Çin'in barışçıl bir şekilde birleşmesini sağlayacak olan bu politikaya göre anakarada sosyalist sistem korunurken, Hong Kong, Tayvan ve Macao'nun kapitalist sistemle devam etmesi hedeflenmektedir.

"Tek devlet, iki sistem" politikasının temel hedefi ulusal birliğin sağlanmasıdır.

Çin için başta Tayvan olmak üzere Hong Kong ve Macau'nun mevcut durumu, kendi egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik tehditler barındıran ulusal çıkar meseleleridir. Bu noktada milliyetçi düşünceleri vurgulayan ÇHC, Tayvan, Hong Kong ve Macau'nun Çin'e en kısa zamanda katılımı ile ulusal birleşmenin tamamlanmasını ve böylece toprak bütünlüğünün sağlanmasını hem bu bölgelerde yaşayan yurttaşlar hem de dünyanın dört bir yanına yayılmış tüm Çinliler için ortak bir istek olarak görmektedir (Tiexun, 2011: 49-51). Bu kapsamda, Eylül 1981 tarihinde Çin Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi Başkanı Ye Jianying tarafından Tayvan'ın barışçıl bir şekilde yeniden birleşmesinin sağlanması için verilen dokuz maddelik öneri kamuoyuna açıklanmıştır. Özel bir idari bölge olarak yüksek derecede özerkliğe sahip olma, iç işlerine müdahale edilmeme, sosyal ve ekonomik sistemin anakaraya bağlı olmadan şu anda olduğu şekliyle devam etmesi, adanın yaşam tarzında değişiklik olmaması ve yabancı ülkelerle yerel ekonomik ve kültürel ilişkilerine müdahale olmaması gibi maddeleri içeren planın (Chang, 1988: 200; Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, t.y.; Weng, 1987: 202; Yang, 1992: 140) Hong Kong ve Macau için de geçerli olabileceği ve bu bölgeler için de uygulanabileceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla Tayvan'ın anakara ile birleşmesine yönelik girişimler, Hong Kong'a yönelik izlenen politikaları da yakından ilgilendirmektedir.

Bu doğrultuda, Hong Kong açısından bakıldığında "Yeni Bölgeler" in kiralama süresi, başladığı 1898 yılından 99 yıl sonraya denk gelen 1997'de zaten bitiyordu. İngiliz yönetimindeki bölge, Hong Kong adası, Kowloon Bölgesi ve Yeni Bölgeler'den oluşmaktaydı. İngiltere bu bölgeye yönelik statülerin belirlenmesi için müzakerelere başlamakta sorun görmedi. Çünkü hâlihazırda kira süresi bitecek olan Yeni Bölgeler olmadan diğer bölgelerin İngiliz hâkimiyeti ile ayakta kalabilmesi zor gözükmekteydi. Coğrafi yakınlık göz önüne alındığında birtakım temel yaşam ihtiyaçları açısından kaynak ediniminde Hong Kong, Çin'e oldukça bağımlıydı ki ÇHC işbirliği olmaksızın su tedariki gibi konularda bile sorun çıkabilirdi. Yine müzakerelere gitmemeye bağlı olarak çıkabilecek herhangi bir sorunda Hong Kong, İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi askeri savunma açısından eksikliklere sahipti. Aynı zamanda, Hong Kong ve Çin anakarası ticari ilişkiler açısından da birbirine bağımlıydı. Özellikle endüstrileşme ve açık kapı politikalarıyla bu bağımlılık yüksek seviyelere ulaşmıştır. Ayrıca, Çin'in kendisinin de ekonomik reformlarıyla artık değerli bir ortak haline gelmesi ile, ilişkilerin gelişimi önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Son olarak, sömürgecilik politikalarının uluslararası alanda artık kabul edilemez görülmesi nedeniyle İngiltere'nin de artık sömürgeci imajından sıyrılması gerekmektedir. Bu döneme kadar müzakerelere başlanmaması ya da bu konuyla ilgili girişimlerin olmaması daha çok ÇHC'nin hem mevcut iç sorunları hem de yaptırım dönemleri ve kapalı ekonomisi ile Hong Kong'u İngiliz yönetimi altında ekonomik olarak daha değerli görmesi ile ilişkiliydi (Chang, 1988:196-236).

İngiltere müzakereler başladığında yine de mevcut durumun devamı için

denemede bulundu. Dönemin İngiltere başbakanı Margaret Thatcher'ın 1982'de Çin'e yaptığı ziyarette konuyla ilgili talebi ve ısrarı, 1842 (Hong Kong Adası'nın alınması), 1860 (Kowloon Yarımadası'nın alınması) ve 1898'deki (Yeni Bölgeler'in 99 yıllığına kiralanması) anlaşmaların devam etmesi yönünde olmuştur. ÇHC için ise o yıllarda tek taraflı olarak askeri işgallerle dayatılan ve "eşitsizlik anlaşmaları" olarak görülen bu anlaşmaların devam etmesi kabul edilemez olarak görülmüştür. Thatcher'ın bu anlaşmanın devamı konusundaki talebinin kabul edildiği bir sürecin oluşması ihtimali, Hong Kong'daki üniversite öğrencileri tarafından da "Çin'e hakaretin kanıtı" olarak değerlendirilmiş ve bu taleplere itiraz edilmiştir. Hong Kong'da müzakereler ile ilgili olarak halkın çoğu ÇHC'nin Hong Kong'daki egemenliğine karşı çıkılamayacağı inancıydı (Chang, 1988:201). Buradaki önemli durum Çin'in egemenliğine girdikten sonraki süreçte politik, ekonomik ve sosyal düzenin nasıl olacağı idi. Özellikle birleşme sonrası uygulanacak olan ekonomik model ile ilgili kuşku ve güvensizlikler bulunmaktaydı (Cheng, 1982:480). Hong Kong halkının bu konuyla ilgili pek fazla bilgisi yoktu. Liberal değerlere göre serbest piyasa hâkimiyetindeki sistemin Çin'in komünist sisteme uyarlanarak herhangi bir kısıtlamaya uğraması ihtimali özellikle sanayicileri ve iş insanlarını tedirgin etmiştir. Öyle ki o dönem için bu korkular Hong Kong borsa ve piyasalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Hong Kong halkının birleşmeye yönelik tepkileri ve birleşme sonrası özel idari bölge ve ortak Çin-İngiliz idaresi gibi başlıklardan hangisinin bölgedeki mevcut sistemin devamlılığını sağlayabileceğine ilişkin soru işaretleri solcu, liberal, sağcı ya da tarafsız kesimlerin kendi yorum ve görüşlerine göre değişiklik göstermekteydi. Bununla birlikte ortak kaygı ÇHC'nin birleşme sonrası vaatlerini yerine getirmemesi ile ilişkiliydi (Chang, 1988: 202). Hong Kong halkının büyük çoğunluğunun genel endişesi dünyanın en büyük finans merkezlerinden biri olan Hong Kong'un mevcut konumunun, hükümet sisteminin, ekonomisinin, yaşam biçiminin, o dönem ÇHC'ye kıyasla yaklaşık on beş kat fazla olan kişi başı gelirin ve yüksek yaşam standartlarının korunması idi. Nitekim ÇHC'nin, Hong Kong tarafının müzakerelere doğrudan katılmasına karşı çıkması endişeleri güçlendirmiş ve yerel delegasyonlarla bölge halkını ikna etme çabası çok az etkili olmuştur. Taraf olarak müzakerelere doğrudan katılmama kararı Hong Kong nüfusu için bir hak ihlalini yansıtmakta idi. ÇHC'nin kesin tavır ve tutumu nedeniyle yapılan bu ihlalin pazarlık esnasında İngiliz tarafının elini güçlendirebileceğine inanılıyordu. Ancak İngiltere bunu güçlü bir pazarlık konusu haline getirmemiştir. İngiliz tarafının Hong Kong nüfusunun çıkarlarını savunmaya yönelik sorumlulukları bulunmakla birlikte yukarıda belirtilen sebepler nedeniyle müzakerelerde güçlü pozisyonda bulunamamıştır. Nihayetinde Hong Kong tarafı müzakere sürecinin aktörlerinden biri olamamıştır (Chang, 1988; Weng, 1987:195). Fakat Hong Kong halkının bu durumu engellemek adına çok fazla seçeneği de yoktu. Hong Kong'un geleceğine ilişkin kamuoyunda tartışmaların yapıldığı dönemde halkın çoğunluğu açısından bakıldığında belirgin bir bağımsızlık talebi bulunmamaktaydı ve ÇHC'nin bölgenin bir parçası olduğuna dair geçmişten beri var olan yaklaşımına, karşı çıkılamayacağı inancı yaygındı. Statükonun çok

daha uzun süreçlerde devamını umanlar olsa dahi, İngiltere'nin yasal olarak bu anlaşmaların devam etmesinde diretemeyeceği gerçeği ve ÇHC'nin bölgedeki egemenliği konusundaki kararlılığı durumun ummaktan öteye geçmesine izin vermeyecekti. Dahası siyasi iktidarsızlık ve yerel halk hareketlerinin zayıf olması da büyük bir direnişin olmasını engelleyecekti (Cheng, 1982). Nitekim böyle de oldu. 1984'te müzakereler tamamlandığında Hong Kong'un geleceği İngiltere ve ÇHC'nin görüşleri ve pazarlıkları doğrultusunda belirlenmiştir.

Thatcher'ın konuyla ilgili ilk ziyaretinden önce Çin, 1982'de Anayasanın 31.maddesi ile Hong Kong'un Özel İdari Bölgesi (Special Administrative Region – SAR) olma yolunu açmıştır. Thatcher'ın Temmuz 1983'teki diğer ziyaretinin sonrasında ise müzakereler yeniden hız kazanmıştır. Nihayetinde 1984'te İngiltere ile Çin arasında, "Çin-İngiliz Ortak Deklarasyonu" imzalanmış (UN Treaty Collection, 1984), 1985 tarihinde yürürlüğe girerek Hong Kong'un 1 Temmuz 1997'de Çin'e geri verilmesi kabul edilmiş ve Hong Kong'un Çin'in Özel İdari Bölgesi olacağı ilan edilmiştir. ÇHC, Hong Kong'a verdiği bu statü ile bölgedeki ekonomik sistemin, sosyal yapının ve yaşam tarzının değişmeden kalacağını bildirmiştir. Böylece, bölgede serbest limanlar ve para birimi gibi ekonomik unsurların değişmeyeceğine karar verilmiştir. Hong Kong'un özerkliğinin korunması amacıyla "küçük bir anayasa" hazırlanması planlanarak, Çin'in "tek devlet, iki sistem" politikası ile Hong Kong'daki kapitalist yapının anakaradaki komünist yapıdan ayrı bir özne olarak görüldüğü haliyle ikili ilişkilerin yürütülmesi öngörülmüştür. Deklarasyona göre, ekonomik, politik ve kültürel ilişkileri yürütme anlamında Hong Kong yüksek derecede özerk olacaktır. Bölgenin savunması anakaradaki silahlı kuvvetlere ait olmakla birlikte iç işlerinde kamu düzeninin korunmasından ve yerel düzenin sağlanmasından kendi silahlı kuvvetleri ve polisi sorumlu olacaktır. Bölge kurumlarını ve sosyal alışkanlıklarını devam ettirecektir. Anakaradan ayrı olarak kendi yasalarına ve mahkemelerine sahip olacaktır. ÇHC dış işleri dışında, Hong Kong'un kendi iç ilişkilerine müdahale etmeyecektir. Hükümetin, Hong Kong'un halkı tarafından seçimle ya da yerelde yapılacak istişarelerle seçilerek ÇHC tarafından bölgeye atanması yapılacak ve yine ÇHC tarafından bölge hükümetine müdahale edecek herhangi bir yetkili yollanmayacaktır. Bu bağlamda, Hong Kong'a yönelik verilen tüm bu kararlar "tek devlet, iki sistem" politikası çerçevesinde hayata geçirilirken, 1997'den sonra 50 yıl boyunca değiştirilemeyeceği konusunda bir uzlaşa sağlanmıştır (Chang, 1988: 190-206; So, 2011:104-105; The Basic Law, t.y.).

Hong Kong Adası, Kowloon Yarımadası ve Yeni Bölgeleri kapsamak suretiyle Hong Kong Özel İdari Bölgesi olarak 1997'den itibaren Çin anakarasına yani ÇHC egemenliğine geri dönmüştür. "Tek devlet, iki sistem" politikasının ilk uygulama alanı olarak Hong Kong'daki süreç, özellikle Tayvan adası ile ilgili sorunların çözümüne örnek teşkil etmesi bakımından da önemli olmuştur. Daha sonra Macau'da uygulanan politika olumlu sonuçlar verirken, Hong Kong'da sular

durulmamış, protestolar ve iç karışıklıklar zaman zaman şiddetlenerek devam etmiştir. Bir sonraki bölümde 1997'den günümüze Hong Kong'daki olaylar ve gelişmeler uluslararası hukuk bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

“Tek Devlet, İki Sistem” Politikası ve Hong Kong’un Statüsü

Hong Kong’un temelini oluşturan eşitsizlik anlaşmalarına ilişkin Çin Milliyetçi hükümetinin Dışişleri Bakanı Wang Zhengting 7 Temmuz 1928 tarihinde bir bildiri yayımlamıştır. Bu bildiriye göre, süresi dolmuş veya süresi henüz dolmamış olan tüm benzeri anlaşmaların yürürlükten kaldırılarak yeni anlaşmalarla değiştirilmesine yönelik adımların atılması zaruri görülmüştür (Fung, 2008: 808). Bu anlaşmalardan bazıları, kendi içinde barınan anlaşmanın feshi hükümlerince son bulurken, bazıları da yürürlükte olsalar dahi *rebus sic stantibus* yani söz konusu anlaşmanın koşullardaki temel değişimler nedeniyle uygulanamaz hale gelmesi bağlamında sona erdirilmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda yürürlükte olan diğer anlaşmalar için ise, yenilenmesine yönelik politikalar iler sürülmüştür. Ancak, 1842 ve 1876 tarihleri arasında imzalanan çoğu anlaşma, feshetme, yürürlükten kaldırma ve yenilenmesine yönelik bir hüküm içermemektedir (Fung, 2008: 808). Batılı devletlerin Doğu Asya ülkeleriyle, özelde ise Çin ile yapılan eşitsizlik anlaşmaları Çin tarihi açısından gerek siyasi gerekse de ulusal kimlik bağlamında oldukça etkili olmuştur. Bu anlaşmalar, eşitsizlik anlaşmaları olarak mevcudiyetini tarihsel bağlamda korurken, Hong Kong’un siyasi yapısını ve statüsünü şekillendirmesi nedeniyle günümüz açısından önemli olan temel belge 19 Aralık 1984 tarihinde imzalanan Çin-İngiliz Ortak Deklarasyonu’dur. 12 Haziran 1984 tarihinde BM’ye sunulan bu belge hukuken bağlayıcı uluslararası bir anlaşma olarak ortaya çıkmıştır.

“Tek Devlet, İki Sistem”: Çin-İngiliz Ortak Deklarasyonu ve Temel Yasa

Hong Kong ve ÇHC’nin “tek devlet, iki sistem” politikası temelinde şekillenen statüsü söz konusu deklarasyon ve onun neticesinde ortaya çıkan Temel Yasa ile hukuki bir zemin kazanmıştır. “Tek devlet, iki sistem” politikası ÇHC tarafından Hong Kong’un Çin anakarasına “barışçıl” bir yeniden birleşme olarak görülürken, Hong Kong tarafından ise, hukukun üstünlüğü, temel özgürlükler, demokrasi, yargı bağımsızlığı ve özerkliğinin garantisi olarak görülmektedir (Chao, 1987; Scott, 2017). Bu çerçevede ÇHC ve İngiltere arasında yapılan anlaşmanın maddelerinin anlaşılması ve devamında kabul edilen Temel Anayasa, statünün temelini oluşturmaktadır.

Anlaşma metni incelendiğinde, giriş bölümünde yer alan 3.madde doğrudan Hong Kong ve ÇHC arasındaki karşılıklı ilişkiyi özetlemektedir (UN Treaty Collection, 1984). ÇHC kendi anayasasınının 31. maddesinde yer alan, devletin gerekli görmesi halinde bir il özel idaresi kurma hakkına dayanarak, Hong Kong’da Özel İdare kurmuş ve bölge ÇHC egemenliğine bırakılmıştır (md. 3/1).

Bu kapsamda dış ilişkiler ve savunma dışında, geniş bir egemenlik yetkisi kabul edilmiştir (md. 3/2). İç hukuk yapısının değiştirilmeden korunacağı hükme bağlanmıştır (md. 3/3). Hong Kong'un başkanının bölgesel seçim sonuçlarına göre Merkezi Halk Hükümeti tarafından atanması düzenlenirken, diplomatik görevlilerin de başkan tarafından seçilerek yine Merkezi Halk Hükümeti tarafından görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır (md. 3/4). Hong Kong'un sosyal ve ekonomik yapısı korunurken ifade özgürlüğü, özel mülkiyet ve yabancı yatırımlar da muhafaza edilecektir (md. 3/5). Anlaşmada Hong Kong'un açık liman statüsünün korunması ve anakaradan ayrı bir gümrük bölgesi olduğu ifade edilmiştir (md. 3/6). Bununla beraber, uluslararası finans merkezi statüsünün korunması, yabancı yatırımları, kapitalin serbest dolaşımı ve Hong Kong dolarının tahvili de piyasalarda varlığını devam ettirecektir (md. 3/7). Serbest finans sistemi korunurken, Merkezi Halk Hükümeti, Hong Kong'a vergi koymayacaktır (md. 3/8). Hong Kong diğer devletlerle karşılıklı ekonomik ilişkiler kurma konusunda özgürdür (md. 3/9). Bununla beraber, Hong Kong, "Hong Kong, Çin" ismini kullanarak, diğer devletler, bölgeler ve uluslararası örgütlerle kültürel ve ekonomik ilişkiler kurabilecektir (md. 3/10). Hong Kong'daki kamu düzeninden ise Hong Kong İl Özel İdari Bölgesi Hükümeti'nin sorumlu olduğu düzenlenmiştir (md. 3/11). Tüm bu sayılan kararların ise 50 yıl boyunca değiştirilmeyeceği taraflarca hükme bağlanmıştır (md. 3/12).

Dolayısıyla, Hong Kong Çin anakarasına topraksal anlamda bağlı özel bir bölge olarak yer alırken, iç siyasal, ekonomik ve kültürel yapısını koruma konusu Hong Kong'un kendi egemenliğine bırakılmış ve bu konularda herhangi bir müdahalenin yapılmayacağı en azından 50 yıllık bir zaman için taahhüt altına alınmıştır. Bu bağlamda Çin, Hong Kong'a yönelik bir uluslararası anlaşma ile hükme bağlanan bu haklara saygı gösterme yükümlülüğü altına girmiştir. Sadece saygı gösterme değil, hukuken bağlayıcı olan bu anlaşmaya uyma yükümlülüğüne de girmiştir. Anlaşmanın Ek-1 kısmında, yasama yetkisi Hong Kong Özel İdari Bölgesi Yasama Organına verilerek, Temel Yasa olarak tanımlanan anayasa ve diğer bazı hukuksal araçlarla yasamanın sürdürülmesi düzenlenmiştir. Kendi yetkisi dâhilinde yasa çıkarmaya egemen olan Hong Kong, tüm yasama sürecini Merkezi Halk Hükümeti'ne rapor ile bildirmelidir. Böylece Hong Kong İl Özel İdari Bölgesi'nin yasaları şu üç unsur etrafında şekillenmektedir: Temel Yasa, daha önce Hong Kong'da geçerli olan yasalar ve Hong Kong yasama organı tarafından çıkarılan yasalar (UN Treaty Collection, 1984).

Çin İngiliz Ortak Deklarasyonu'nda düzenlendiği üzere, 1985 tarihinde Hong Kong'un "küçük" veya "mini" anayasası olarak geçen Temel Yasa'nın hazırlanması için 58 üyesi olan bir Komite kurulmuştur. Bu Komite tarafından hazırlanan nihai metin Nisan 1991 tarihinde Çin hükümeti tarafından onaylanmıştır (Basic Law, IV/48). Tam ismiyle Hong Kong İl Özel İdari Bölgesi Temel Yasası, *de facto* bir anayasa olarak Hong Kong'daki özel yönetimin sınırlarını belirleyen bir belge halinde Çin İngiliz Ortak Deklarasyonu'nun bir sonucu olarak 1 Temmuz 1997'de

yürürlüğe girmiştir. Temel Yasa, ortak deklarasyonda belirlendiği şekliyle 50 yıl boyu, yani 2047 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır (Basic Law, I/5).

Hong Kong Temel Yasası genel olarak temel hakların korunmasına ilişkin maddeleri içerirken, asil olarak Hong Kong topraklarındaki yönetim şeklini düzenlemekte ve Ortak Deklarasyonda yer alan maddeleri içermektedir. Buna göre Hong Kong, başkan ve resmi danışmanlardan oluşan Yürütme Konseyi tarafından idare edilmektedir (Basic Law, IV). Hong Kong açısından esas olan yürütücünün yani başkanın seçimidir. Hong Kong başkanı (Chief Executive), 1,200 kişilik Seçim Komitesi tarafından seçilmekte ve Merkezi Halk Hükümeti tarafından atanmaktadır (Basic Law, I-IV.) Yürütme Konseyi başkanı Temel Yasa'nın uygulanmasından sorumludur. Aynı zamanda yarı-temsili yasama konseyi, yargı ve belediye meclislerinden oluşan bir yönetim yapısı vardır (Basic Law, IV). Yasama Konseyi'nde toplam 70 koltuk vardır ve bu koltuklardan 35'i beş seçim bölgesindeki halk tarafından seçilmekte iken geriye kalan 30'u ise, işlevsel seçim bölgesi olarak isimlendirilen, özel işletmeleri, bankacılık, finans ve ticaret sektöründen seçilen üyeleri temsil etmektedir. Geriye kalan beş koltuk ise, her biri halk tarafından seçilen beş belediye meclisi temsilcisindir (Hong Kong Government Structure, t.y.).

Ortak Deklarasyon ve Temel Yasa doğrultusunda Hong Kong'a anakaradan ayrı bir sisteme sahip haklar verilmiştir. Bunlardan en önemlileri, ayrı bir ticaret merkezi, liman ve ekonomik yapısının olmasıdır. Bu durumda, uluslararası örgütlere katılma hakkıyla da ÇHC'den ayrı bir uluslararası kimliğe sahiptir. Bu doğrultuda, Hong Kong'un Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurucu üye statüsüne sahip olması önemli bir örnektir. Hong Kong, DTÖ'de kurucu üye statüsüne sahip iken, ÇHC bu örgüte ancak 2001 tarihinde katılabilmektedir. Aynı zamanda, Hong Kong'un APEC kurucu üyesi olup, 1997 tarihinden sonra da "Hong Kong, Çin" olarak ÇHC'den ayrı bir koltuğa sahip olması diğer bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır (Fung, 1998: 203-204). Bununla beraber, Hong Kong temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik çok önemli iki anlaşmayı da kabul etmiştir ve Temel Yasa'nın 39.maddesi de bu anlaşmaların yürürlükten kalacağını teyit etmektedir. Bunlar, 1966 tarihinde imzalanan ve 1976 tarihinde yürürlüğe giren, İkiz Sözleşmeler olarak da anılan Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Sözleşmesidir.

Deklarasyon ve Temel Yasa'da yer alan düzenlemeler teoride Hong Kong'a ÇHC'den ayrı bir siyasi ve ekonomik düzen tesis etse dahi, pratikte Hong Kong yönetimi Merkezi Halk Hükümetinin hukuki ve siyasi baskılarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Her ne kadar bu Temel Yasa yasama ve yürütmenin temel ölçüsü olarak yer alıyor olsa da kesin olmayan hüküm ve kullandığı dil itibarıyla, hukuki "boşlukların" doldurulmasına alan bırakır (Hsiung, 1998: 147-155). Nitekim bu Temel Yasa, ekonomik elitlerin, Çin yetkilileri ve otoriterlik yanlısı aktörlerin katılımıyla hazırlanmıştır (Dupré, 2019). Böylece belgede

yer alan boşluklar ÇHC tarafından kendi çıkarları doğrultusunda, Hong Kong'u daha fazla kontrol etme araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda, siyasi gücü sağlamlaştırmak adına yasanın güçlünün çıkarları doğrultusunda yorumlanması, hukuk sisteminde değişikliğe gidilmesi veya kötüye kullanılması sonucu demokratik gerilemeye neden olan fenomen otoriter yasalılık³ olarak tanımlanmaktadır (Corrales, 2015; Scheppele, 2018). Bu doğrultuda, "tek devlet, iki sistem" politikasındaki "sistem" in otoriter yasalılıkla birlikte güçlü olanın, hâkim olanın veya daha da egemen olanın müdahaleleri sonucundan tek bir sisteme doğru evrilmesi mümkündür. Hong Kong'un statüsü üzerinde devam eden tartışmalardan biri de Hong Kong'daki Temel Yasa'ya yönelik Çin tarafından yapılan müdahaleler üzerinedir. Bu tartışmalar, anlaşmaların ihlali, demokrasi ve egemenlik ilkeleri etrafında şekillenirken, statü ile ilgili tartışmaların bir diğer ayağını ise Çin – İngiliz Ortak Deklarasyonu ve Temel Yasa'nın düzenlediği "tek devlet, iki sistem" politikasıyla Çin'in egemenliğine geçen Hong Kong'un self-determinasyon hakkı oluşturmaktadır. Böylece bir sonraki başlıkta Hong Kong halkının self-determinasyon hakkının sınırlarını tartışırken devamında bu hakkı sınırlandıran gelişmeleri otoriter yasalılık ve demokratik talepler çerçevesinde incelenecektir.

Self-determinasyon Hakkı Çerçevesinde Hong Kong'un Statüsü ve Hong Kong'un Ayrışan Kimliği

"Self-determinasyon hakkını ihlal eden, insan haklarını da ihlal etmektedir"
(Thornberry, 1989: 883)

Hong Kong'un self-determinasyon hakkının olup olmadığına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Self-determinasyon hakkının normatif zeminini gerek BM çatısı altında gerekse de bölgesel örgütlenmeler düzeyinde kabul edilen belgeler oluşturmaktadır. BM Şartı'nın girişinde saygı duyulması gereken bir hak olarak geçen self-determinasyon hakkı, BM Genel Kurulu tarafından alınan 1960 tarihli Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri ve 1970 tarihli Dostane İlişkiler Bildirisiyle⁴ teamül hukukun bir parçası olmuştur. İkiz Sözleşmeler self-determinasyon hakkını tekrardan onaylayarak, taraf olan devletlere bu hakka saygı duymaları için çaba gösterilmesi gerektiği yer almaktadır. Bunun dışında AGİT ve Afrika Birliği gibi örgütlerin çatısı altında kabul edilen belgelerde de self-determinasyon hakkına yer verilmiştir (Aral, 2010: 27-38). Sömürgeciliğin tasfiyesiyle birlikte yabancı hâkimiyetinden kurtuluşu sembolize eden self-determinasyon hakkı, Üçüncü Dünya ülkelerinde yeni-sömürgeciliğe karşı mücadeleyi temsil eden bir hak olarak savunulmuştur (Thornberry, 1989: 867; Cassese, 1995: 45-47). Bu belgeler ve literatürde hâkim olan görüşler incelendiğinde, self-determinasyon hakkının üç farklı boyutu ortaya çıkmaktadır. Bunlar bir ülkeden ayrılma, birleşme veya yeni bir devlet kurma anlamında dış self-determinasyon hakkı; bir halkın kendi belirlediği yönetici ve yönetim biçimini seçebilmesi anlamına gelen iç self-determinasyon

hakkı ve bir halkın kendi doğal kaynaklarını kendi rıza ve çıkarları doğrultusunda kullanılmasını ifade eden ekonomik self-determinasyondur (Özgür, 2018).

Sırasıyla incelendiğinde, Temel Yasa ile elde edilen özgürlükler ve yetkiler bir anlamda iç self-determinasyon hakkının bir örneğini teşkil etmektedir. Hong Kong'un her ne kadar ÇHC'nin egemenliği altında olsa dahi Çin anakarasından ayrı bir yapıya sahip olduğunu gerek tarihsel süreciyle gerekse de Temel Yasa'da ona verilen ayrıcalıklardan görmek mümkündür. Bu anlamda, Çin anakarasından ayrı bir ekonomik ve liberal düzene sahip olması bunu destekleyici bir unsurdur. Dış self-determinasyon hakkı bağlamında değerlendirildiğinde ise, Hong Kong adına bu hak Çin ve İngiltere Ortak Deklarasyonu ile ÇHC egemenliğine katılması ile kullanılmıştır.

Bu konuda geniş bir tartışma vardır. Sömürge olan Hong Kong'un self-determinasyon hakkı ihlal edilmiştir. Wong ve Ngo (2016), Hong Kong'un self-determinasyon hakkını kaybetmesini, BM Genel Kurulu tarafından Kendi Kendini Yönetemeyen ülkeler listesinden çıkarılarak, 1960 tarihli Sömürgelere Bağımsızlık Verilmesi Deklarasyonundan yararlanamamalarına bağlamaktadır. Diğer taraftan geleceğine karar verilen halkın bu konuda bir söz hakkının olmaması, yani bir referandum ya da Ortak Deklarasyon'da bir taraf olarak yer almaması tartışmanın bir başka ayağını oluşturmaktadır (Tsong-gan, 2017a). Sömürgecilik geçmişi olan Hong Kong, sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinde uygulanan haklardan yoksun kalmıştır. Bu bağlamda Batı Sahra davasının Uluslararası Adalet Divanı tarafından istisari görüşünün verildiği oturumlarda Yargıç Negandra Sing'in beyannamesindeki şu ifadeler önemlidir:

Sömürgeciliğin tasfiyesinin sonlandırılması ile ilgili olan yöntemin birleşme, bütünleşme veya bağımsızlık olup olmadığına bakmaksızın, toprakların sömürsüzleştirilmesini bekleyen halkların bu sürece katılımı kaçınılmazdır... Bu davada olduğu gibi, bölgenin entegrasyonu, ilgili devlet tarafından talep edilmiş olsa bile, halkın özgürce ifade edilmiş talebi netleştirilmeden bu gerçekleştirilemez – bu, bütün sömürgeciliğin tasfiyesi süreci için mutlaka aranan bir şarttır. (UAD, 1975: 81)

Bununla beraber, Temel Yasa'nın siyasi ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda hazırlanmış olması Dupré'nin ifadesiyle "bazı temel hak ve özgürlükleri desteklerken, temel amacı otoriter, sömürgeci ve yağmacı rantçı kapitalist sistemi yerinde güçlendirmektir" (Dupré, 2019). Dolayısıyla, ÇHC'nin Temel Yasa üzerinden oldukça geniş bir yetkiyle yorumlamaya – kendi lehine olacak şekilde – sahip olması temelde iç self-determinasyon hakkının ihlali olarak ortaya çıkmaktadır.

Tsong-gan (2017a) Hong Kong'un self-determinasyon hakkını tarafı olduğu İkiz Sözleşmeler temelinde savunmaktadır. Bu bağlamda İkiz Sözleşmelerin her

birinin 1. maddesinde geçen self-determinasyon hakkı, self-determinasyon hakkının her üç boyutuyla da doğrudan ilgilidir. Buna göre 1. maddede “Bütün halklar kendi geleceklerini belirleme hakkına sahiptirler. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini özgürce seçebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe” sürdürebileceği düzenlenmiştir. Devamında ise bir halkın kendi çıkarları doğrultusunda kendi doğal zenginlik ve kaynaklarından faydalanmasına yani halkların ekonomik self-determinasyon hakkına vurgu yapmıştır.

Self-determinasyon hakkının bu üç boyutu Hong Kong örneğinde, halk unsurunun incelenmesiyle son derece yakından ilgilidir. Nitekim self-determinasyon hakkının öznesini halk oluşturmaktadır. Bu doğrultuda karşımıza şu soru çıkmaktadır: Hong Kong halkı, “halk” mıdır? Ancak uluslararası toplum tarafından uzlaşa sağlanmış tek bir halk tanımı yoktur. Özellikle self-determinasyon hakkı gibi bir devletten ayrılmayla sonuçlanabilecek bir hakka karşı devletler halkın kim olduğunu tanımlamada çekimser kalmışlardır. Bunun en önemli nedeni ise, her bir devletin içinde barındırdığı farklı etnik, dil veya dini grupların olmasıdır. Devletlerin bu homojen yapısı onları halk kavramının net bir şekilde tanımlanmasına karşı çekimser bırakmaktadır. BM tarafından hazırlanan raporda şu şekilde bir tanımda bulunulmuştur: “Halk” kelimesi kendi geleceğini belirleme hakkını kullanmaya vakıf, homojen bir kitle olarak belli bir bölgede yaşayan ve grup üyelerinin birbirine etnik ya da başka bağlarla bağlandığı tüm toplumsal gruplar şeklinde anlaşılmalıdır” (Aral, 2010: 39; Cristescu, 1981). Genel bir tanım yapmak gerekirse, halk, ortak bir mirasa, tarih, kültüre ve dile sahip olan; belirli bir toprak parçası üzerinde komşularından ayrı bir kimliğe sahip olan insan grubunu ifade etmektedir (Wong, 1998: 456). Bu doğrultuda “kimlik” önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak burada kastedilen kimlik, self-determinasyon hakkının kullanılmasında temel bir faktör olarak alınmaktan ziyade onu kuvvetlendiren bir unsurdur. Böylece burada bahsedilen Hong Kong kimliği, Çin kimliğinden siyasi, ekonomik ve kültürel farklılığı içinde barındıran bir kimliktir.

Yapılan halk tanımları etrafında değerlendirildiğinde, Hong Kong’un, ÇHC’nin kurulmasından önce İngiltere’nin sömürgesi olarak ayrı bir kimlik kazandığı ve buradaki toplulukların ortak yanları ve benzerlikler bulunsa da ÇHC’den ayrı bir şekilde kültürel ve sosyal yaşamlarını sürdürdüğüne dair görüşler mevcuttur. Wong’a göre (1998), antropolojik olarak Hong Konglular Çinli olsalar dahi, ayrı bir kimliğe sahip olarak kendilerini ÇHC’den, Çin topraklarından ayırmaktadırlar. Öyle ki bazı akademisyenlerin iddia ettiği üzere 1997’deki birleşmeden önce Hong Kong halkının anakara Çinlilerini “öteki” olarak tanımlaması söz konusuydu. Fakat birleşmeden sonra bu bakış açısının değiştiğine ve anakaraya yönelik olumlu duyguların oluştuğu da ayrıca belirtilmektedir. Yine de geçmişteki medya içerikleri ile ilgili araştırmalarda, Hong Kong medyasından Çin’e yönelik “medeniyetsiz” ve “otoriter” gibi ifadelerin bulunduğu ve böylece kültürel bir

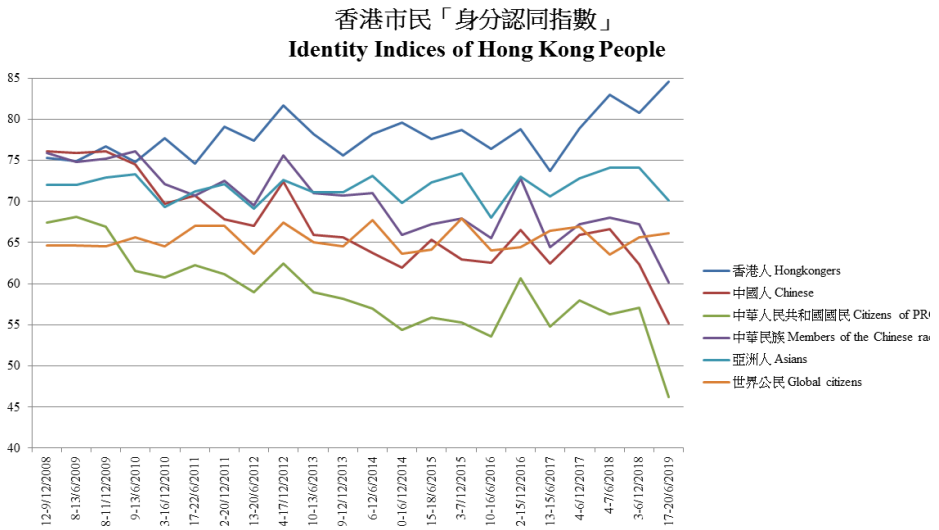
sınırın mevcudiyeti vurgulanmaktadır (Chan ve Lee, 2007). Bu doğrultuda zaman içinde Hong Kong topraklarında yaşayan halkın, Çin anakarasından ayrı bir tarih, kültür ve kimlik geliştirdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda So (2011) birleşme siyasi ve yasal boyutu ifade ederken entegrasyonun ise ekonomik, sosyal ve kültürel boyutu tanımladığına dikkat çekmektedir. Böylece Çin ile birleşen Hong Kong, entegrasyonun bir parçası olmamıştır. Bunun en önemli nedeni ise 1949 yılında ÇHC'nin kurulmasıyla Çin ve Hong Kong kimliğinin ayrılmaya başlaması olmuştur. Böylece entegrasyonun belirleyicisi olan ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklar Çin ve Hong Kong'u birbirinden ayıran bir süreci ifade etmektedir. Buna ek olarak, Ping ve Kin-ming'e göre (2014) Temel Yasa, Hong Kong'un korunması gereken temel değerlerine vurgu yaparak Çin'den ayrılan kimliğini kurumsallaştırarak kuvvetlendirmiştir.

Genel bir ifadeyle, Hong Konglular "ulusal kimlik" olarak Çinli değildir (Tsong-gan, 2017a). Tarihi ve toplumsal yapı olarak Çin'den, özellikle "komünist kimlikten" büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Böylece Çin komünist kimliği ile Hong Kong liberal kimliği eski Çin uygarlık tarihinde birleşiyor olsa dahi 1842 tarihli Nanjing Anlaşması'ndan beri Hong Kong aynı topraklar üzerinde farklı kimlikte gelişen bir halkı temsil etmektedir. Kimlik farklılıklarının belirginleşmesi, artması ve göz önüne çıkması her ne kadar 1949 ÇHC'nin ilânından sonra olsa da durumun kökleri 1842'den itibaren gelişen süreçte aranabilir. 1950'lilerden sonra bölgede köken bakımından kimlik farklılıkları da mevcuttur; batılı nüfus ve Çinli nüfus kolonyal sürecin büyük bir bölümünde birbirlerine yakın değillerdi. Fakat 1980'lere doğru yaşam standartlarının daha da yükselmesi ve gelişen Hong Kong halkı kimliği ile; belirtilen nüfuslar birbirlerini zımnen, dışlama ya dâhil etme olmaksızın belirli temel değerleri paylaşan Hong Konglular olarak kabul etmişlerdir (Ellis, 2018: 93-94). Tablo 1'de görüldüğü üzere, 2019 yılı verilerine göre halkın yaklaşık olarak %85'i kendisini "Hong Konglu" olarak tanımlamaktadır.

Hong Kong'un self determinasyon hakkı 1996 tarihinde Çin'in egemenliğe geçiş sürecinde sıklıkla anılırken, daha sonrasında ise, Hong Kong'un sahip olduğu geniş özerkliğine Çin tarafından saygı duyulmamasıyla birlikte tekrardan gündeme gelmiştir (Tsong-gan, 2017a). Bu anlamda günümüz Hong Kong'unun self-determinasyon hakkı bağlamında teorik ve pratik zeminde tartışılan iç self-determinasyon hakkıdır. İç self-determinasyon hakkı, siyasi idare ile bağlantılı olup bir halkın kendi iradesi doğrultusunda kendi dilediği yönetim biçimini ve yöneticisinin dış baskılar olmaksızın seçebilme özgürlüğüdür (Cardenas ve Canas, 2002: 102; Yücel, 2014: 94). Self-determinasyon hakkının bu yönü Hong Kong'da ortaya çıkan toplumsal hareketlerin nedenleriyle doğrudan ilgilidir. Bununla beraber iç self-determinasyon hakkı, halkın kimlik ve özgürlüklerinin korunduğu demokratik bir yönetim biçimi anlamına gelmektedir (Kranz, 2014: 208). Hong Kong ulusal kimliğini, ÇHC ulusal kimliğinden ayrı olarak kabul ettiğimizde Hong Kong'un demokrasi arayışları doğrudan iç self-determinasyonun hakkının hayata

geçirilmesine yönelik talepleri yansıtmaktadır. Aral'ın da vurguladığı üzere, bir devlet sınırları içinde yaşayan halkların insan hakları güvence altına alınmış olursa, self-determinasyon hakkı talepleri de ortaya çıkmayacaktır (2010: 69-73). Bu yorumdan hareketle, Hong Kong halkının temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve halkın da dâhil olduğu demokratik bir yönetim biçiminin tesis edilmesinin self-determinasyon söylemini engelleyeceği gibi, daha barışçıl bir “tek devlet, iki sistem” politikasının sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Tablo 1 Hong Kong Halkının Kimlik Endeksleri

Not: Hongkongers: Hong Konglu, Chinese: Çinli, Citizens of PRC: Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı, Members of the Chinese race: Çin ırkı üyesi, Asians: Asyalı, Global citizens: Dünya vatandaşı (The University of Hong Kong, 2019).

Otoriter Yasalcılık ve Hong Kong'un Demokrasi Mücadelesi

“Halkın iradesi kamu otoritesinin esasıdır; bu irade, gizli şekilde veya serbestliği sağlayacak muadil bir usul ile cereyan edecek, genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak olan devri ve dürüst seçimlerle ifade edilir” (BMİHEB, 1948, md.21).

Hong Kong'un hukuki statüsüne ilişkin çeşitli görüşler incelendiği üzere oldukça farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ancak bu tartışmaların hangisinin tam anlamıyla Hong Kong'un statüsünü açıklayıp açıklamadığından ziyade, Hong Kong'un sahip olduğu hakları kullanıp kullanmadığının sorgulanması daha önemli ve

önceliklidir. Bağımsızlığa yönelik tartışmaların her daim olacağına farkında olarak, önemli olanın günümüz Hong Kong'unun ve Hong Kong halkının hukuki haklarının korunması olduğu düşünülmektedir. Tabiatıyla, Merkezi Halk Hükümeti tarafından yapılan sınırlandırma ve özerklik ihlalleri Hong Kong halkını demokrasi arayışına mecbur bırakmıştır. Kendi liberal kimliklerinin tarihsel süreç içinde Hong Kong'un temel dinamiklerini oluşturması nedeniyle bu liberal kimliğin komünist kimliğe dönüşmesini engellemek amacıyla çeşitli düzeylerde toplumsal hareketler başlamıştır. Bunlardan en önemlileri Hong Kong başkanının yani yürütmenin başının seçilme süreci, yasaların yorumlanması, evrensel oy hakkı talebi, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün korunması ve Çin tarafından ilan edilen ulusal güvenlik yasasıdır.

Temel Yasaya göre Hong Kong mahkemeleri kendi özerkliklerinin izin verdiği çerçevede yasaların yorumlanmasında⁵ belirli bir egemenliğe sahip olsa dahi, geniş yetki Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi (UHKDK)'nindir. Bu doğrultuda Merkezi Halk Hükümeti tarafından, yasaların yorumlanmasına ilişkin çeşitli dönemlerde girişimler olmuştur. Çin tarafından yapılan bu yasa yorumları, Hong Kong'un sahip olduğu özerkliğine müdahale olarak görülmüştür. Her ne kadar, Hong Kong'un günümüz statüsü 2047'ye kadar Çin egemenliğinde olduğu, gerekli hukuki belgelerle açık bir şekilde düzenlenmiş olsa da Hong Kong Temel Yasası'nda Çin tarafından yapılan tekrardan yorumlama müdahaleleri Temel Yasa'nın gerektiği şekilde uygulanmasını zorlaştırırken, Hong Kong'a verilen geniş özerkliğin sınırlarını da daraltmaktadır.

Çin anakarasından sahip olduğu liberal demokrasi ve kapitalizm sistemiyle keskin bir şekilde ayrılan Hong Kong için hukukun üstünlüğü, kimliğinin en önemli unsurlarındandır. Ancak Hong Kong yasama organının ÇHC tarafından kontrolü ve yasa yorumlama faaliyetlerinde bulunması teknik olarak hukukun üstünlüğü ilkesiyle çelişmektedir. Böylece Hong Kong halkı, "demokrasi olmadan hukukun üstünlüğü olmaz" anlayışı çerçevesinde hukukun üstünlüğünün sağlanması için çabalarırken, demokrasi mücadelesi vermektedir. Bununla beraber, iki ilke daha adaletin sağlanmasında ve otoritenin meşrulaştırılmasında önemlidir. Bunlardan ilki, siyasi amaçlarla kanunların yorumlanması ve yönlendirilmesinin engellenmesidir. İkinci olarak ise, kanun yapma sürecinin eşit, hukuka uygun ve adil olması gerekmektedir. Keyfi hukuk uygulamaları hukukun üstünlüğü ilkesinin takip edilmesini zorlaştırmaktadır (Dupré, 2019).

Temel Yasa'nın Çin hükümetinin lehine yorumlanması Hong Kong'da toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nihayetinde bu Hong Kong'a verilen özerkliğin yani bir anlamda egemenlik sınırlarının ihlali olarak görülmüştür. Böylece, merkezin artan müdahaleleriyle birlikte "anakaralaşma" (mainlandization) olarak tanımlanan süreç başlamıştır (Tsong-gan, 2017b; Dordevic, 2020; Zamecki, 2020). Bu süreç, Çin tarafından titizlikle müdahalede bulunan politikalarla Hong Kong'un özerkliğini ortadan kaldırma hedefi,

Dordevic (2020) tarafından “Hong Kong’un bağımsızlığının erozyonu” anlamında yorumlanmaktadır. Bu anakaralaşma, kendisine karşı Hong Kong halkının kendi ulusal kimliğini ve kültürel mirasını korumaya yönelik bir “yerelleşmeyi” de beraberinde getirmiştir (Kaeding, 2017).

Bu süreçte Hong Kong halkı açısından önemli olan başka bir durum ise, Hong Kong başkanın seçim şeklidir. 1,200 kişiden oluşan Seçim Komitesi tarafından dolaylı bir başkanlık seçim sürecine sahip olan Hong Kong’da bu komite üyelerinin çoğunluğunun Pekin’e yakın veya ona sempati duyan isimlerden oluşması nedeniyle halk tarafından “evrensel oy hakkı” talepleri ortaya çıkmıştır (Bush, 2014a). 2012 tarihinde Çin tarafından 2017 seçimleri için demokratik “evrensel oy hakkı” vaadi verilmiş ancak bu yerine kısmen getirilmiştir (Bush, 2014b). Çin, halkın seçmesi için aday gösterilecek adayların, aday belirleme komitesi tarafından onaylanmasını koşul olarak eklemiştir. Bu düzenleme de halk tarafından “sahte demokrasi” olarak görülerek, Pekin’e karşı protestoları kuvvetlendirmiştir (Dordevic, 2020). Seçimle ilgili diğer bir önemli husus ise, Hong Kong başkanının vatanseverliğinin Merkezi Halk Hükümeti tarafından yeterli görülmesi durumunda seçilmesinin düzenlenmesidir. Bununla beraber, Çin Komünist Partisi’ne sadakat gösterilmesi de “vatanseverliğin” belirlenmesinde önemli bir etken olarak Çin tarafından savunulmaktadır (*Hong Kong Free Press*, 2021). Bu da Hong Kong halkının Temel Yasa ile kazanılmış olan kendi geleceğini belirleme hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

Anakaralaşmanın en önemli sonuçları ise ortaya çıkan demokratik halk hareketleri olmuştur. Hibrid bir rejime sahip olan Hong Kong’da 2014 yılına kadar şiddet veya polisin müdahil olduğu geniş kapsamlı hareketler olmamıştır. Genelde özgürlükleri savunan ve demokratik seçim sisteminin bağımsızlığını savunan hareketler barışçıl bir şekilde yürütülmüştür. Ancak 2010’ların sonlarına doğru anakaralaşmayla birlikte Pekin ve Hong Kong ilişkilerinin yakınlaşması daha radikal özgürlükçü hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Cheng, 2016: 383-406). Bu bağlamda 2014 tarihinde, Şemsiye Hareketi veya Şemsiye Devrimi, sivil bir yapıya sahip protesto grubu olarak ortaya çıkan, sosyo-politik değişimlerle ivme kazanan ve bu şekilde toplumsal bir harekete dönüşen bir demokrasi arayışını simgelemektedir (Lee, 2014). Bu hareket ulusal özerkliğin en önemli temsilcisi olarak başkanın halk tarafından doğrudan demokratik bir şekilde seçilmesini ve evrensel oy hakkını savunmaktadır (Kaiman, 2014; Chow, 2015). Şemsiye Hareketi, 1989 yılında gerçekleşen Tiananmen Hareketi’nden sonra Pekin’in karşı karşıya kaldığı, demokratik taleplerle gerçekleşen en önemli hareket olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan ve Aras, 2020).

Şemsiye hareketinin ortaya çıkışını Hong Kong halkının iç self-determinasyon hakkının ihlal edilmesinin bir sonucu olarak görmek mümkündür. Nitekim kendi siyasi yapılarına dışarıdan gelen bir baskı ve müdahale Hong Kong’da tesis edilen demokrasiye karşı alınmış bir darbe olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda

evrensel oy hakkına sahip olma talepleri ve taleplerinin şiddet unsurlarıyla bastırılması Hong Konglu aktivistler ve polis arasında bir çatışma yaşanmasına neden olmuştur. Şemsiye hareketi sürecinde Hong Kong'da göstericilere karşı saldırgan bir politika izlenmiştir. Bu gösteriler sırasında Şemsiye hareketi ile bağlantılı olan demokrasi yanlısı göstericiler, “kanuna aykırılık”, “polise karşı gelme” ve “mahkemeye itaatsizlik” gibi nedenlerle tutuklanmışlardır (*Human Rights Watch*, 2015; *Los Angeles Times*, 2019; Benito, 2019). Pekin'in karşı karşıya kaldığı bu demokrasi yanlısı protesto hareketine verdiği karşılık ise polis tarafından kullanılan biber gazı ve coplar olmuştur. Bu durum dünya gündemine büyük ölçüde “insan hakları ihlali” olarak yansımıştır (*Human Rights Watch*, 2014). Chan Kin-man (2015), Hong Kong'un demokratik taleplerine verilebilecek olumlu bir cevabı, Xi Jinping'in ÇHC'de uyguladığı politikayla çelişeceği şeklinde yorumlamıştır. Bu bağlamda, evrensel oy hakkının gerçekleştirilmesi ve halkı temsil edecek bir siyasi iradenin oluşması Hong Kong'a daha fazla meşruiyet verecektir (Çalışkan ve Aras, 2020). Bu da Pekin'in Hong Kong üzerindeki kontrolünü baltalayarak büyük ölçüde kazanım sağladığı ekonomik ve stratejik planlarını engelleyecektir.

Hong Kong'un seçim sürecine ve Pekin'in müdahalelerine karşı 2016 tarihinde, “Zamanımızın devrimi olan Hong Kong'u özgürleştirin” (Liberate Hong Kong, the revolution of our time) sloganıyla otoriter rejime karşı bir devrimi sembolize eden demokratik hareketler artmıştır (Chung, 2020: 58). Otoriter yasallaşmanın da bir sonucunu yansıtan bu demokratik hareketler Pekin tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Böylece anakaralaşma sürecinin bir parçası olarak Pekin tarafından Hong Kong'daki ayaklanmaların bastırılması amacıyla ulusal güvenlik yasası kabul edilmiştir (Hernández, 2020). Bu yasayla beraber, Hong Kong'da İngiliz temelli örf ve âdet hukukuna dayalı hukuk düzeninin nasıl korunacağı üzerine endişeler ortaya çıkmıştır (Clift, 2021). Bu ulusal güvenlik yasası her türlü ayrılma, ayrılıkçı ve yabancı devletlerle yapılan gizli anlaşmaları suç haline getirerek, polisin vatandaşları denetleme yetkisini de arttırmıştır (Dordevic, 2020). “Drakon kanunları” olarak anılan bu ulusal güvenlik yasasına karşı toplumsal hareketler daha da artmıştır. İnsan hakları ihlalini bir şekilde yasallaştıran bu yasa ile toplumun daha fazla denetlenmesi ve demokratik eylemlerinin engellenmesi öngörülmektedir. (Hoi-tsan, 2020). Ancak bu Temel Yasa ile kabul edilen temel hak ve özgürlüklerin de kısıtlanması anlamına gelmektedir.

Ulusal güvenlik yasasında yer alan bir diğer önemli nokta, yabancı devletler üzerinedir. Özellikle insan hakları aktivistleri ve sivil toplum kuruluşlarına odaklanmaktadır. Çin'e göre söz konusu özgürlük ve demokrasi hareketleri dış güçler tarafından desteklenmektedir. Özellikle Pekin dış güçleri vurgularken ABD'yi kastetmektedir. Bunun üzerine ABD eski Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, “Çin, Hong Kong'u otoriter ağız içinde yutarken, ABD boş durmayacaktır” ifadelerini kullanmıştır (Hernández, 2020). Bu doğrultuda küresel rekabet içinde

yer alan Çin ve ABD ilişkilerinin önemli bir ayağını Hong Kong oluşturmaktadır.

Kabul edilen ulusal güvenlik yasasıyla beraber halk daha da fazla kontrol edilmeye başlanmış ve özgürlük sloganları yasaklanmıştır. Buradaki asıl soru ise ulusal güvenlik yasasının sadece belirli bir gruba bu anlamda demokrasi talebinde bulunan topluluğa karşı oluşturulmuş olmasıdır (Ho, 2020). Bununla beraber bu ulusal güvenlik yasası, Pekin'in "kompleks" olarak gördüğü olaylara müdahale hakkına büyük ölçüde izin verirken, sanıkların Çin mahkemelerinde yargılanmalarının da önünü açmaktadır. Aynı zamanda Çin ankarasında uygulanan sert hükümlerin giderek Hong Kong topraklarında da uygulanacağı anlamına gelen bu ulusal güvenlik yasasının, liberal toplumsal düzene yönelik en büyük engellerden biri olduğunu söylemek mümkündür (Hernández, 2020). Jerome A. Cohen'in (2020) ifadesiyle, bu ulusal güvenlik yasası "Hong Kong'u kilitleyen bir anti-virüs yazılımı mı olacaktır?"

Sonuç

Hong Kong'un 1842 tarihli Nanking Antlaşmasıyla İngiltere'ye geçmesiyle birlikte Çin'den ayrı gelişen tarihi onun liberal düzen içinde yer almasıyla sonuçlanmıştır. Hong Kong mevcut konumuyla uluslararası bir liman özelliği kazanarak kapitalin akışının gerçekleştiği liberal ekonomik düzenin bir parçası olmuştur. Hong Kong, Çin ve Birleşik Krallık arasında ilan edilen Ortak Deklarasyonla beraber, 1997 tarihinde ÇHC'nin egemenliğine "Hong Kong İl Özel İdaresi" ismiyle geçerek mini anayasa olarak isimlendirilen Temel Yasa ile yönetilmeye başlanmıştır. Bu hukuki metinlerin nihai amacı Hong Kong'un sahip olduğu liberal düzenin bozulmaması ve gerekli ekonomik düzenin devam etmesi şeklinde olmuştur. Ancak, Temel Yasa'nın yorumlanmaya açık maddeleri "anakaralaşma" politikasının bir parçası olarak ÇHC tarafından kendi çıkarları doğrultusunda tekrardan yorumlanmaya başlanmıştır. Böylece merkezi hükümet tarafından artan müdahaleler Hong Kong halkının özgürlük taleplerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hong Kong halkı evrensel oy hakkı ve kendilerini temsil eden bağımsız bir siyasi iradenin oluşturulması için taleplerde bulunmaya başlamıştır. Ancak bu talepler Pekin tarafından polis gücüyle bastırılmaya çalışılmıştır. Demokratik taleplere karşı alınan önlemler daha da artırılarak "drakon yasaları" olarak ifade edilen ulusal güvenlik yasasıyla daha da sertleştirilmiştir. Böylece kontrol altına alınan Hong Kong'un Temel Yasa ile kazanmış olduğu özerkliği ihlal edilmiştir. Nitekim halkın iradesini yansıtan bir siyasi iradenin kurulması Hong Kong'u kuvvetlendirirken Pekin'in önünde büyük bir engel olarak ortaya çıkacaktır. Bu da Pekin'in uzun vadede gerek ekonomik gerekse de stratejik olarak kazanç sağladığı politikalarının baltalanması anlamına gelirken, küresel ve bölgesel ölçekte rekabet içinde olduğu ABD karşısında da güç kaybetmesine neden olabilecektir.

Demokratik hareketler Hong Kong'un statüsünü de etkilemektedir. Temel Yasa

ile uygulama alanı bulan “tek devlet, iki sistem” politikası teoride Hong Kong’un özerkliğini, liberal kimliğini, ekonomik düzenini ve temel haklarını korurken; pratikte Pekin’in uyguladığı güvenlik politikalarıyla engellenmektedir. ÇHC’nin komünist kimliğinden, sahip olduğu liberal kimlik ve hukuk düzeniyle ayrılan Hong Kong’un self-determinasyon hakkı, Hong Kong halkının kendi yöneticisini ve yönetim biçimini serbestçe seçebildiği; evrensel oy hakkının kullanıldığı bir seçim ve yönetim biçimini temsil etmektedir. Ancak bu Hong Kong’da otoriter yasalılık ve Temel Yasa’ya müdahaleler ile engellenmektedir. Dolayısıyla Hong Kong halkının kendi yönetim biçimini ve yöneticisini seçme hakkı anlamında iç self-determinasyon hakkı otoriter yasalılık ile sınırlandırılmaktadır. ÇHC’nin “tek devlet, iki sistem” politikası teorik anlamda iç self-determinasyon hakkının gözetilmesini yansıtırken, pratik anlamda “tek devlet, tek sisteme” doğru şekillenen bir süreç ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle Çin’in rekabet içinde olduğu küresel aktörlerin varlığı ve Hong Kong’un stratejik önemiyle doğrudan ilgilidir.

Sonnotlar

- ¹ Hong Kong İl Özel İdari Bölgesi, makalede direk Hong Kong olarak kullanılacaktır.
- ² 1951’de başlayan Çin’e yönelik BM ambargosu Kore Savaşının bitimiyle sona erse de ABD’nin ticaret ambargosu 1972’ye kadar sürmüştür (Chen, 2006).
- ³ Otokratik yasalılık olarak da geçmektedir (Scheppele, 2018).
- ⁴ Tam ismiyle: Devletler Arasında Birleşmiş Milletler Şartı’na Uygun Şekilde Dostane Münasebetler Kurmaya ve İş Birliği Yapmaya Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiri.
- ⁵ Uygulamada söz konusu kanun hükmünün nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin kanun koyucu tarafından yapılan yorum anlamına gelmektedir.

Kaynakça

Aral B (2010). *Üçüncü Kuşak İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (10 Aralık 1948). Türkçe Metin, *OHCHR*. <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=trk>. Son erişim tarihi, 14/03/2021.

Benito V (2019). Holding An Umbrella for Human Rights and Democracy: The United States Response to Hong Kong’s Protests, *Cornell Policy Review*. <http://www.cornellpolicyreview.com/holding-an-umbrella-for-human-rights-and-democracy/>. Son

erişim tarihi, 30/06/2021.

Bush R C (2014a). China's Decision on Universal Suffrage in Hong Kong, *Brookings*. <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/09/02/chinas-decision-on-universal-suffrage-in-hong-kong/>. Son erişim tarihi, 12/03/2021.

Bush R C (2014b). Why Beijing is courting trouble in Hong Kong, *CNN*. <https://edition.cnn.com/2014/08/31/opinion/china-hong-kong-democracy/index.html>. Son erişim tarihi, 12/03/2021.

Cabestan J P (2011). Taiwan's Political Development and U.S.-China Relations. İçinde: Cheng-yi Lin ve Denny Roy (der.) *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*, New York: Palgrave Macmillan, 13-28.

Cardenas E J ve Canas M F (2002). The Limits of Self-Determination. İçinde: Wolfgang Danspeckgruber (der.) *The Self-Determination of Peoples: Community, Nation, and State in an Independent World*, London: Lynne Rienner Publishers, 101-118.

Cassese A (1995). *Self-determination of peoples: a legal reappraisal*. New York: Cambridge University Press.

Chan K (2015). Occupying Hong Kong. *SUR International Journal on Human Rights*, 12(21), 1-7.

Chan MJ ve Lee F L F (2007). Media and Politics in Hong Kong: A Decade after the Handover. *China Perspectives* (Online). <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.1673>

Chang D W (1988). China under Deng Xiaoping Political and Economic Reform. New York: Palgrave Macmillan.

Chao C M (1987). "One Country, Two Systems": A Theoretical Analysis. *Asian Affairs: An American Review*, 14(2), 107-124.

Chen A H Y (2009). The Theory, Constitution and Practice of Autonomy: The Case of Hong Kong. İçinde: J. C. Oliveira ve P. Cardinal (der.) *One Country, Two Systems, Three Legal Orders – Perspectives of Evolution*, Berlin: Springer, 751-767.

Chen A H Y (2018). The autonomy of Hong Kong under "One Country, Two Systems". İçinde: Tai-lok Lui, Stephen W. K. Chui ve Ray Rep (der.) *Routledge Handbook of Contemporary Hong Kong*, Abingdon: Routledge, 33-51.

Chen X J (2006). China and the US Trade Embargo, 1950-1972. *American Journal of Chinese Studies*, 13(2), 169-186.

Cheng E W (2016). Street Politics in a Hybrid Regime: The Diffusion of Political Activism in Post-colonial Hong Kong. *The China Quarterly*, 226, 2016, 383-406.

Cheng J Y S (1982). The Future of Hong Kong: A Hong Kong "Belonger's" View. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 58(3), 476-488.

Chesneaux J vd. (1999). *China from the Opium Wars to the 1911 Revolution*. Delhi: Khosia Publishing House.

Chou B (2013). Local Autonomy in Action: Beijing's Hong Kong and Macau Policies. *Journal of Current Chinese Affairs*, 29-54.

Chow P A (2015). Police-related statements during the Umbrella Movement in Hong Kong – “laying hands down” or an attempt at discursive formation. *Inter-Asia Cultural Studies*, 16(3), 470-487.

Chung H F (2020). Changing Repertoires of Contention in Hong Kong: A Case Study on the Anti-Extradition Bill Movement. *China Perspectives*, 3, 57-63.

Clark D (1989). A high degree of autonomy under the Basic Law: An analysis. İçinde: K. Cheek-Milby ve M. Mushkat (der.) *Hong Kong: The challenge of transformation*, Hong Kong: University of Hong Kong, 153-188.

Clift B (2021). Political repression and authoritarian legalism in Hong Kong. *East Asia Forum*. <https://www.eastasiaforum.org/2021/02/18/political-repression-and-authoritarian-legalism-in-hong-kong/>. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Cohen J A (2020). Will China's New National Security Law Be the 'Anti-Virus' Software That Locks Down Hong Kong? *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/06/will-chinas-new-national-security-law-be-the-anti-virus-software-that-locks-down-hong-kong/>. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Cooney S (1997). Why Taiwan Is Not Hong Kong: A Review of the PRC's "One Country Two Systems" Model for Reunification with Taiwan. *Pacific Rim Law & Policy Journal*, 6(3), 497-548.

Corrales J (2015). Autocratic Legalism in Venezuela. *Journal of Democracy*, 26(2), 37-51.

Craven M (2005). What Happened to Unequal Treaties? The Continuities of Informal Empire. *Nordic Journal of International Law*, 74, 335-382.

Cristescu A (1981). The Right to Self-Determination: Historical and Current Development on the Basis of United Nations Instruments. *UN Subcommission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities*, New York.

Çalık Ü (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce*, 16(64), 185-206.

Davis M C (2015). The Basic Law, universal suffrage and the rule of law in Hong Kong. *Hastings Int'l & Comp. L. Rev.*, 38(2), 275-298.

Detter I (1996). The Problem of Unequal Treaties. *The International and Comparative Law Quarterly*, 15(4), 1069-1089.

Dordevic I (2020). Hong Kong's Erosion of Independence. *Global Risk Insights*. <https://>

globalriskinsights.com/2020/10/hong-kongs-erosion-of-independence/. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Dupré J F (2019). Debunking Hong Kong's Rule of Law Myth: There is no rule of law without democracy. *Center on Constitutional Change*. <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/news-and-opinion/debunking-hong-kongs-rule-law-myth-there-no-rule-law-without-democracy>. Son erişim tarihi, 17/03/2021.

Ellis J W (2018). Hong Kong's Elusive Identity: Searching in the Past, Present, and Future. *Asian Culture and History*, (10)2, 90-107.

Fung D R (1998). Hong Kong's Unique Constitutional Odyssey and Its Implications for China. *Asian Affairs*, 24(4), 199-216.

Fung E S K (2008). The Chinese Nationalists and the Unequal Treaties 1924-1931. *Modern Asian Studies*, 21(4), 793-819.

Guotu Z (1993). Tea, Silver, Opium and War: From Commercial Expansion to Military Invasion. *Itinerario*, 17(2), 10-36.

Head J W (1997). Selling Hong Kong to China: What Happened to the Right of Self-Determination? *U. Kan. L. Rev.*, 46, 283-304.

Hernández J C (2020). Harsh Penalties, Vaguely Defined Crimes: Hong Kong's Security Law Explained. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2020/06/30/world/asia/hong-kong-security-law-explain.html>. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Hsiung J C (1998). Interpreting Basic Law with Chinese Studies. *American Journal of Chinese Studies*, 5(1), 147-155.

Ho K (2020). Slogan Criminalized as Gov't Claims 'Liberate Hong Kong; revolution of our time' is pro-independence, secessionist. *Hong Kong Free Press*. <https://hongkongfp.com/2020/07/02/breaking-slogan-criminalised-as-govt-claims-liberate-hong-kong-revolution-of-our-times-is-pro-independence-secessionist/>. Son erişim tarihi, 14/03/2021.

Hong Kong Government Structure (t.y.). <https://www.gov.hk/en/about/govdirectory/govstructure.htm>. Son erişim tarihi, 14/03/2021.

Hong Kong Free Press (9/3/2021). Hong Kong Patriotism Includes Party Loyalty, Chinese Official says. <https://hongkongfp.com/2021/03/09/hong-kong-patriotism-includes-party-loyalty-chinese-official-says/>. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Hoi-tsan M (25/08/2020). Human Rights Under Attack in Hong Kong Under New National Security Regime: Report, *Radio Free Asia*. <https://www.rfa.org/english/news/china/attack-08252020125309.html>. Son erişim tarihi, 30/06/2021.

Hughes R (1968). *Borrowed Place, Borrowed Time: Hong Kong And Its Many Faces*. London: Deutsch.

Human Rights Watch (30/09/2014). Hong Kong: Free Peaceful Protesters; Avoid Excessive Force. <https://www.hrw.org/news/2014/09/30/hong-kong-free-peaceful-protesters-avoid-excessive-force>. Son erişim tarihi, 30/06/2021.

Human Rights Watch (24/09/2015). Hong Kong: Investigate Handling of ‘Umbrella Movement’. <https://www.hrw.org/news/2015/09/24/hong-kong-investigate-handling-umbrella-movement>. Son erişim tarihi, 30/06/2021.

İkiz Sözleşmeler (1966). *Yearbook Of the UN*. https://legal.un.org/unjuridicalyearbook/pdfs/english/by_volume/1966/chpIV.pdf, Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Kaeding M P (2017). The Rise of “Localism” In Hong Kong. *Journal of Democracy*, 28, 157-171.

Kaiman J (2014). Hong Kong’s Umbrella Revolution. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/30/-sp-hong-kong-umbrella-revolution-pro-democracy-protests>. Son erişim tarihi, 16/03/2021.

Kalıpcı M (2018). Economic Effects of the Opium Wars for Imperial China: The Downfall of an Empire. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 291-304.

Ka-Ying Wong T (1998). Civic Awareness and National Identity in Hong Kong: A Survey of Popular Opinion, *The Journal of East Asian Affairs*, 12(2), 452-487.

Kranz J (2014). Imperialism, the Highest Stage of Sovereign Democracy: Some Remarks on the Annexation of Crimea by Russia. *Archiv des Völkerrechts*, 52(2), 205- 221.

Kwok R Y ve Ames R T (2015). A Framework for Exploring the Hong Kong-Guangdong Link. İçinde: Reginald Yin-Wang Kwok ve Alvin Y. So (der.) *The Hong Kong-Guangdong Link Partnership in Flux*, New York: Routledge, 3-30.

Kwok R Y ve So A (2015). *The Hong Kong-Guangdong Link Partnership in Flux*. New York: Routledge.

Lau E (2013). One Country, Two Systems: Human Rights in Hong Kong. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2013/03/one-country-two-systems-human-rights-in-hong-kong/>. Son erişim tarihi, 03/03/2021.

Lee R (2014). Hong Kong’s Umbrella Movement. *Aljazeera Centre For Studies*. <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2014/11/201411119524559672.html>. Son erişim tarihi, 12/03/2021.

Lo P Y (2014). *The judicial construction of Hong Kong’s Basic Law: Courts, politics, and society after 1997*, Hong Kong: Hong Kong University Press.

Li J (2007). Liberal Union: Integration of Hong Kong and China. *Harvard International Review*, 29(3), 8-9.

Man S W ve Wai C Y (1998). Whose rule of law? rethinking postcolonial legal culture

in Hong Kong. *Social & Legal Studies*, 7(2), 147-169.

Mapsland (t.y.). Detailed political map of Hong Kong – 1998. <https://www.mapsland.com/asia/hong-kong/detailed-political-map-of-hong-kong-1998>. Son erişim tarihi, 03/03/2021.

Mason A (2007). The Place of Comparative Law in Developing the Jurisprudence on the Rule of Law and Human Rights in Hong Kong. *Hong Kong LJ*, 37, 299-218.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (t.y.). A Policy of "One Country, Two Systems" in Taiwan. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18027.shtml. Son erişim tarihi, 18/02/2021.

Ngo T W (Der.) (1999). *Hong Kong's History: State and Society Under Colonial Rule*. London: Routledge.

Özgür M (2018). *Self-Determinasyon Hakkı Bağlamında SSCB Dönemi ve Sonrası Tataristan Cumhuriyeti*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi.

Ping Y C ve Kin-ming K (2014). Hong Kong Identity on the Rise. *Asian Survey*, 54(6), 1088-1112.

Rezvani D A (2012). Dead autonomy, a thousand cuts or partial independence? The autonomous status of Hong Kong, *Journal of Contemporary Asia*, 42, 93-122.

Scheppele K L (2018). Autocratic Legalism. *The University of Chicago Law Review*, 85, 545-583.

Scott I (2017). One Country, Two Systems: the End of a Legitimizing Ideology? *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 39(2), 83-99.

So A Y (2011). "One Country, Two Systems" and Hong Kong-China National Integration: A Crisis-Transformation Perspective. *Journal of Contemporary Asia*, 41(1), 99-116.

Los Angeles Times (24/4/2019). Hong Kong sentences leaders of 2014 'Umbrella Movement' democracy protests to prison. <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-hong-kong-umbrella-protest-sentencing-20190424-story.html>. Son erişim tarihi, 30/06/2021.

The Basic Law (t.y.). https://www.rightofassembly.info/assets/downloads/Hong_Kong_Basic_Law.pdf. Son erişim tarihi, 18/03/2021.

The University of Hong Kong (2019). Identity Indices of Hong Kong People. *HKU Public Opinion Programme*. <https://www.hkupop.hku.hk/english/>. Son erişim tarihi, 15/03/2021.

Thornberry P (1989). Self-Determination, Minorities, Human Rights: A Review of

International Instruments. *The International and Comparative Law Quarterly*, 38(4), 867-889.

Tiexun L (2011). On the Fundamental Characteristics of the 'One Country, Two Systems' Policy. *Academic Journal of "One Country, Two Systems"*, 1, 49-59.

Tsang S (2004). *A Modern History of Hong Kong*. Tin Wan/Hong Kong: Hong Kong University Press.

Tsang S (2007). *Governing Hong Kong: Administrative Officers from the Nineteenth Century to the Handover to China, 1862–1997*. London/New York: I.B.Tauris.

Tsung-gan K (2017a). Hong Kong's Right of Self-determination: The only way left? *Medium*. <https://kongtsunggan.medium.com/hong-kongs-right-of-self-determination-the-only-way-left-f942a99ed7d9>. Son erişim tarihi, 18/03/2021.

Tsung-gan K (2017b). Mainlandization: An overview of Communist Party attempts to control and assimilate Hong Kong. *Medium*. <https://kongtsunggan.medium.com/mainlandization-an-overview-of-communist-party-attempts-to-control-and-assimilate-hong-kong-93df16cbfe1e>. Son erişim tarihi, 18/03/2021.

UAD (Uluslararası Adalet Divanı) (1975). Batı Sahra Davası'nda Yargıç Nagendra Singh Beyannamesi. *UAD Raporu*. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-03-EN.pdf>, Son erişim tarihi, 18/03/2021.

UN Treaty Collection (19/12/1984). Joint Declaration on the Question of Hong Kong. UNTS Vol. Number: 1399. https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800d4d6e&clang=_en. Son erişim tarihi, 07/03/2021.

Vural Ç ve Aydın H (2019). Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD ve Çin Örneklerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 174-194.

Wan P K (2018). The Rise of Hong Kong Identity and Political Mobilisations vis-a-vis China, 1949-1997. (Basılmamış Doktora Tezi). St Lucia/Australia: The University of Queensland.

Wang D (2003). The Discourse of Unequal Treaties in Modern China. *Pacific Affairs*, 76(3), 399-425.

Weng B (1987). The Hong Kong Model of "One Country, Two Systems": Promises and Problems. *Asian Affairs*, 14(4), 193-209.

Whitfield A J (2001). *Hong Kong, Empire and the Anglo-American Alliance at War, 1941–45*. New York: Palgrave.

Wong J ve Ngo J (2016). "How China stripped Hong Kong of its right to self-determination in 1972 – and distorted history", *Hong Kong Free Press*. <https://hongkongfp.com/2016/11/08/china-stripped-hong-kong-right-self-determination-1972-distorted-history/>. Son erişim tarihi, 15/03/2021.

Yang C Y (1992). Mainland China's Policy Towards Reunification with Taiwan 1979-89. (Basılmamış Doktora Tezi). London: University of London.

Yeung C (2018). Human Rights in Hong Kong: One Country Looms as Two Systems Fade. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 4(2), 431-449.

Young S N (2009). Fundamental Rights and The Basic Laws of the Hong Kong and Macau Special Administrative Regions. İçinde: J. C. Oliveira ve P. Cardinal (der.) *One Country, Two Systems, Three Legal Orders – Perspectives of Evolution*, Berlin: Springer, 681-693.

Yücel Ö (2014). Halkların Ekonomik (İktisadi) Self Determinasyon Hakkı ve Afrika'daki Halklar, *ADAM AKADEMİ*, 4(1), 89-100.

Zemecki L (2020). Mainlandization of Hong Kong. A Model of Influence, Resistance and Adjustment. *UNISCI Journal*, 18(53), 221-240.

Ek 1 Hong Kong Siyasi Haritası (Mapslan)

